

תשע"ד
TIŠRI
CHEŠVAN
רוש חודש
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Foto Jiří Juráček.

Restaurovaná fasáda Jeruzalémské synagogy.
(K textu na stranách 12–13.)

VÝROČÍ TRANSPORTŮ

Také letos vzpomeneme na zahájení transportů před 82 lety. Sejdeme se v pondělí 16. října na Novém židovském hřbitově na Vinohradech u kamene Lodžských ve 14 hodin a v 15.30 u pamětní desky na zdi hotelu Mama Shelter (v místech bývalého Radiotruhu), odkud transporty odcházely.

Předsednictvo Tereziánské iniciativy

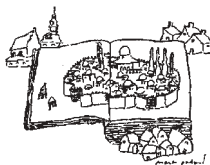
NEPATŘIČNÁ SLOVA

Představitelé židovských obcí kritizují kardinála Dominika Duku za jeho srovnání nacistické diktatury s hájením manželství jako svazku muže a ženy. Podle předsedy Federace židovských obcí v ČR Petra Papouška jsou jeho slova nepatřičná a nepřijatelná. „Je hrozné utrpení těch, kdo jsou vydáni vojenské agresí. Ale neohroženější na světě není ukrajinský voják, ale dítě, které nemá oporu v matce a otci. Židé a křesťané jsou opět jako za nacismu a komunismu pod tlakem, protože hájí manželství muže a ženy,“ píše kardinál Duka v příspěvku na Facebooku, v němž sdílel své víkendové kázání v Kocliřově u Svitav. Během něj mluvil v podobném duchu obsáhleji.

Podle předsedy Federace židovských obcí v ČR Petra Papouška jsou Dukova slova velmi nešťastná. „Pan kardinál Duka má jistě právo na svůj názor, který je dlouhodobě konzistentní. Hledání podobností mezi hájením manželství muže a ženy, utrpením na frontě a komunistickou a nacistickou diktaturou je podle mého názoru zcela nepatřičné,“ odpověděl Papoušek na dotaz Deníku N. Odmítl, aby se kardinál ve svém boji za manželství jako svazek muže a ženy zaštiťoval Židy. „Není přijatelné, aby se pan kardinál vyjadřoval za Židy nebo se Židy v boji za svou pravdu takto zaštiťoval,“ dodal Papoušek.

Česká biskupská konference před dvěma měsíci napsala, že římskokatolická církev odmítá jak Istanbulskou úmluvu, tak manželství pro všechny. „S obavami sledujeme snahy legalizovat vztah osob stejného pohlaví jako ‚manželství‘ a děkujeme zákonodárcům, kteří takovou úpravu odmítají. Manželství je založeno na věrném spojení muže a ženy, které je otevřeno přijetí dětí, a jako takové se těší podpoře státu. Harmonická rodina tvořená otcem a matkou je nejlepším prostředím pro výchovu dětí,“ stojí v prohlášení, pod nímž jsou podepsaní „biskupové Čech, Moravy a Slezska“. *dn*

AKTUALITY

ZAMÍTNUTÍ ZRUŠENO

Jihlavská pobočka Krajského státního zastupitelství v Brně bude muset znovu prověřit podnět na přezkoumání více než 120 let starého rozsudku, podle kterého byl židovský mladík Leopold Hilsner odsouzen za vraždu Anežky Hrušové a Marie Klímové k trestu smrti. Rozhodlo o tom Vrchní státní zastupitelství (VSZ) v Olomouci. V případě se objevily nové informace. Jak uvedl náměstek vrchního státního zástupce Mgr. Radek Bartoš, vyplynuly ze dvou podnětů, které VSZ v Olomouci obdrželo v souvislosti s přezkumem zamítnuté obnovy řízení ze strany jihlavských žalobců.

ad

KONFERENCE PRIX IRENE

Milí přátelé, již podvacáté se sejdeme na konferenci Prix Irene, abychom společně sdíleli radost ze zajímavých přednášek a vyznamenali letošní laureátku Prix Irene, fotografku Ivu Zimovou, která se stala volbou i osudem fotografkou válečnou.

Konference nese název Lidská skupina v tísní – svědectví očitá a bude se konat v sobotu 14. října 2023 od 9.00 v prostorách Oddělení pro vzdělávání a kulturu Židovského muzea v Praze v Maiselově 15, 3. patro.

Prosíme zájemce o účast na konferenci, aby se zaregistrovali na webových stránkách <https://www.spolekirene.cz/aktuality/> a laskavě uhradili konferenční poplatky, který činí na celodenní program včetně oběda a kávy s pohoštěním o přestávkách 900 Kč, při platbě na místě 1000 Kč. Pořadatelé uvítají dobrovolné navýšení vstupného ve prospěch našich bližních, kteří musejí počítat každou korunu. Děkujeme! *si*

VAŠEK JAKO VODIČKA

Náčelník generálního štábu Karel Řehka dal jasně najevo, že se armáda distancuje od projevů, které zazněly minulý týden na

vzpomínkové akci v Žatci. Šéf spolku s názvem Český svaz letectví Václav Vašek na něm ostře zaútočil na vládu i na samu demokratickou podstatu našeho státu. Nebylo to poprvé, a tak pohár trpělivosti již přetekl. Stejně jako je tomu v případě Českého svazu bojovníků za svobodu a jeho předsedy Jaroslava Vodičky.

Nehoráznosti, které z úst bývalého špičkového pilota a nyní plukovníka v záloze Václava Vaška zazněly, zkratka nemůžou být spláchnuty pouhým mávnutím ruky, že jde o slova dnes již starého muže, který stále přežívá v době, kdy byl na vrcholu a velel stíhacímu pluku tehdejší Československé lidové armády, věrného vazala armády sovětské. Slova muže, který vidí hrozbu nikoli ve svých dávných velitelích v Moskvě, ale v naší polistopadové demokracii.

Vaškův svaz letectví tak nastoupil stejnou cestu, na kterou se před časem vydal Český svaz bojovníků za svobodu, v jehož čele stojí bývalý člen KSČ a spolupracovník Veřejné bezpečnosti Vodička. Jeho xenofobní proslov během tryzny v Terezíně v roce 2016 či skandální akce svazu při příležitosti 80. výročí okupace, kde byla reforma Evropské unie přirovnána k Hitlerově *Mein Kampf*, spolu s přijímáním a vyznamenáváním – slušně řečeno kontroverzních – osob, jako jsou Jana Bobošíková, Jiří Ovčáček, Zdeněk Ondráček a další, vedly k ukončení podpory svazu ze strany ministerstva obrany. Se svazem od té doby odmítají jakkoli spolupracovat nejen armáda, ale například i Památník Terezín, Lidice či Ležáky. *forum24*

OBSAH

- Komentář k Tófe 4–5**
Zašil jsem se v minulosti – rozhovor s Pavlem Tausigem 6–7, 23
Česká stopa v Los Alamos – o rodačce z Ústí nad Labem Lilli Hornigové 8–10
S Evou Yildizovou o Štetl festu 11
Oprava Jeruzalémské synagogy 12–13
Samuraj a ti další – o Jean-Pierre Melvilovi a jeho filmech 14–15
O knize Petera Frankla 16
O feministickém antijudaismu 17
Dopisy Ladislava Grosmana o jomkipurové válce 18–19
Oznámení Claims Conference 20
Izrael: Jom kipur před 50 lety 21
Výběr z českých médií 22
Zemřela Yvonne Přenosilová 23
Zprávy, kultura, inzerce 24–27
Zprávy ze světa 28

Posledný septembrový deň sa konajú na Slovensku predčasné parlamentné voľby. Ani skúsení politickí komentátori si netrúfajú odhadnúť ich výsledok. Pravidelne zverejňované volebné preferencie hovoria o štyroch stranách, ktoré by sa mali s vysokou pravdepodobnosťou dostať do parlamentu (Smer Roberta Fica, Hlas Petra Pellegríniho, ktorý vznikol odštiepením od Smeru, Progresívne Slovensko Michala Šimečku a Uhríková Republika, ktorá sa oddelila od Kotlebových fašistov), a ďalších piatich až šiestich stranách, ktorých preferencie sa pohybujú v blízkosti hranice potrebnej na vstup do parlamentu. Dá sa takmer s istotou očakávať, že v budúcom parlamente budú opätovne zastúpení aj slovenskí fašisti z Uhríkovej Republiky, ktorí v posledných mesiacoch prešli kozmetickou zmenou.

Prestali „heilovať“, nevystavujú provokatívne symboly slovenského fašizmu, nenosia uniformy Hlinkovej gardy, nezdravia sa na verejnosti pozdravom „Na stráž“ a navyše sa ohradujú proti označeniu „fašisti“. V rámci tejto snahy dochádza neraz k smutno-smiešnym situáciám.

V mediálnom priestore zarezonovalo vyhlásenie predsedu Republiky Milana Uhríka o tom, že ich strana nemôže byť označená za fašistickú, pretože viacerí jej členovia sú zároveň členmi Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov (SZPB).

AKO JE TOTO VŠETKO MOŽNÉ

SZPB je mimovládna organizácia pravidelne dotovaná z vládneho rozpočtu a jej vlastné stanov hovoria, že úlohou SZPB je strážiť a zachovávať tradície protifašistického odboja, striktnie odmietajú neofašizmus a neonacizmus, ctiť odkaz Slovenského národného povstania a bojovať proti snahám o rehabilitáciu pohlavárov Slovenského štátu. Z predošlého by sa mohlo zdať, že Uhríková Republika a SZPB nemôžu spolupracovať. Uhrík sám v minulosti bojkotoval oslavy SNP (29. augusta dal v Banskej Bystrici vyvesiť na úradnej budove čiernu zástavu), označoval Tisa sa najlepšieho slovenského prezidenta, zaplatil do rozpočtu Kotlebovej strany výrečne symbolickú sumu 14880 eur, brojil proti „sionizmu“ a bol blízkym spolupracovníkom Kotlebu a spolupá-

chatelom množstva Kotlebových štvavých provokácií a verejných prezentácií fašistickej symboliky. Hovorcom Republiky je bývalý spevák neonacistickej skupiny Biely odpor Ondrej Ďurica, známy aj verejnou propagáciou nacizmu a prezentáciou nacistických symbolov. Sám Uhrík sa zviditeľnil v TV diskusiách, kde napriek naliehaniu moderátora odmietol odsúdiť holokaust so zdôvodnením, že nie je historik a nežil v danej dobe. Navyše, zoznam kandidátov Republiky do predčasných volieb obsahuje množstvo „toxických“ mien osôb prezentujúcich sa v prospech fašizmu a ľudáctva.

Jaroslav Franek PREDVOLEBNÉ SLOVENSKO

Napriek zdanlivo neprekonateľným rozporom medzi SZPB a Republikou bola šokovaná verejnosť konfrontovaná s fotografiou na ktorej spoločne pózuje Milan Uhrík a nedávno (v máji 2023) zvolený predseda SZPB Doc. RSDr. Viliam Longauer. Fotografiu zverejnil Uhrík a podľa pridaného textu bol „zagratulovať pánovi Longauerovi k novej pozícii“. Dodal, že mnoho členov Republiky je zároveň v SZPB a „budeme sa preto snažiť o rozvoj korektnej a kultivovanej spolupráce s týmto zväzom“ (!!).

Ako je toto všetko možné, to snáď nikto nevie vysvetliť. Samotné vedenie SZPB mlčí, ako keby sa ho kauza netýkala. Faktom však je, že zverejnenie fotografie Uhríka s Longauerom vyvolalo medzi časťou členov SZPB búрку nevôle a množstvo sarkastických komentárov. Viacerí vplyvní členovia SZPB sa dištancovali od spolupráce s Uhríkovou stranou a chcú založiť novú, dôsledne protifašistickú organizáciu. Chcú spojiť protifašistické sily a SZPB kritizujú za zblížovanie s Republikou. Prípravný výbor vznikajúcej organizácie zvolil za predsedu bývalého šéfa Múzea SNP v Banskej Bystrici historika Stanislava Mičeva. Predstavitelia vznikajúceho hnutia považujú za neprijateľné „zblížovanie sa súčasného vedenia zväzu s neofašistickou stranou Republika a postup vedenia vnímajú ako zradu na odkaze boja proti nacizmu a fašizmu v rokoch 2. svetovej vojny a zároveň ako legali-

zovanie fašistickej orientácie strany Republika na slovenskej politickej scéne“.

So snahou Milana Uhríka o zmenu „vizáže“ jeho strany bol konfrontovaný aj Ústredný zväz židovských náboženských obcí v SR. Zväz pravidelne organizuje pietny akt pri príležitosti Pamätného dňa obetí holokaustu a rasového násillia, ktorý sa na Slovensku pripomína 9. septembra. Medzi pozvanými hosťami bol aj vládny komisár pre deti Jozef Mikloško (synovec politika Františka Mikloška). Komisár Mikloško pozvanie prijal, ale ÚZŽNO toto pozvanie anuloval. Dôvodom bolo medializované stretnutie Mikloška a predsedu strany Republika M. Uhríka. ÚZŽNO vysvetlil svoj postoj otvoreným dopisom, ktorým zdôvodnil, prečo sa prítomnosť Jozefa Mikloška stala nežiaducou. Z dopisu ktorý zverejnila aj tlač vyberáme podstatnú časť:

VÁŽENÝ PÁN KOMISÁR...

Vážený pán komisár pre deti Jozef Mikloško,

aj keď ste potvrdili svoju účasť na pietnom akte pri príležitosti Pamätného dňa obetí holokaustu a rasového násillia, nie ste vítaný. Inicializovať stretnutie s obdivovateľom vražedného režimu a následne sa zúčastniť pietnej spomienky na jeho obeť jednoducho dokopy nejde. Neexistuje ospravedlnenie pre Vaše nadbiehanie politickému hnutiu, ktoré nachádza inšpiráciu v najhanebnejšej temnote slovenských dejín. (...)

Na námestí si o niekoľko dní pripomenieme tragický osud ľudí odovzdaných na smrť vlastným štátom, ponížených a zavraždených v mene ideológie nezlučiteľnej so židovsko-kresťanskými základmi európskeho kontinentu. V civilizovanom svete si žiaden vysoký štátny úradník, ktorý má bojovať za práva detí, nesadne za stôl so sympatizantom režimu, ktorý deti práv zbavoval a nakladal do nákladných vozňov. Pán komisár Mikloško, vo Vašom konaní nejde o porušenie či neporušenie zákona, ale o absenciu morálnych hodnôt, ktoré by mali riadiť Vaše kroky minimálne pri výkone Vašej funkcie. Inak povedané, Vaša prítomnosť na pietnej spomienke by bola urážkou tých, ktorým je tento pamätník určený.

Richard Duda, predseda ÚZŽNO na Slovensku

TOTO JE „TO POŽEHNÁNÍ“ (VEZOT HABRACHA)

Mošeho požehnání kmenům nelze číst bez souvislosti s požehnáním praotce Jaakova synům. Obě obsahují preambuli, že se jejich požehnání nevztahuje jen na jednotlivé syny a kmeny, ale na jejich celek a podstatu.

Moše začíná tím, že *Hospodin ze Sinaje přišel a od Seiru vysvitl, na horách Paran se objevil, ale tobě se zjevil z desítek tisíc svatyní, v pravici máje oheň Nauky!* Z toho se soudí, že Seir, sídlo potomků Esáva, a Paran, území obývané potomky Jišmaela, vyznačují cestu, jíž se Hospodin ubíral ke zjevení na Sinaji. Podle midraše tam dříve než Jisraeli na Sinaji nabízel Tóru synům Esáva a Jišmaela. Ti ji však odmítli přijmout za závaznou, protože zakazovala, co jim je vlastní. Potomstvo Jaakova-Jisraele však přijalo Tóru bez výhrad, poněvadž ani jinak nemohlo. Jako je pro Esáva a Jišmaela přirozeným živlem válka, je podle rabi Akivy Jisraeli přirozeným živlem života Tóra. Následovně Moše říká, že *ačkoli miluje také národy*, tj. jednotlivé kmeny, požehnání patří celému Jisraeli. *Ve tvé ruce jsou všichni jeho svatí a u tvých nohou se koří, tvými slovy se povznesou!* Proto Moše přikázal Tóru, *dědictví Jaakovovy obce, nám. On přední lidu shromáždí, kmeny Jisraele vespolek, králem stal se v Ješurunu.*

Tak jako v tomto úvodu k požehnáním končí Moše Ješurunem, na závěr Ješurunem začíná: *Ješurunovu Bohu rovna není, jenž při pomoci tobě nebesa osedlává a ve svém majestátu oblaky.* Jméno Ješurun je paralelou ke jménu Jisrael, ale i ke jménu Jaakov. Jestliže Esáv mohl ještě jméno svého bratra vykládat jako Křivák, Ješurun je narovnaný, napřímený. Tři první znaky jmen JiSRaEL a JeŠuRUN lze číst bez punktae Jašar, přímý. Ješurun je však pasivum, a je tak Bohem narovnaným, vzpřímeným Jaakovem. Jisrael je proto jako Ješurun lidem, jehož charakter a dějiny spoluvytváří Hašem. Proto Moše svůj lid vyzývá: *K sídlu Boha původního zpod paží světa hled', a on před tebou vyžene tvého nepřitele, řka o něm: „Zanikneš!“ A Jisrael bude při Jaakovově prameni v zemi obilí a moštu v bezpečí odděleně sídlit a také rosa z tvých nebes pokane. Blaze ti, Jisraeli, kdo je jako ty, lide, spoléhající na Hospodina, štít své pomoci, jehož meč je tvou chloubou: tví nepřátelé se ti pokoří a ty rozdupeš jejich výsosti!“*

KOMENTÁŘ K TÓRE PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: hebrejský měsíc chešvan.

Mošeho požehnání kmenům Jisraele je tedy zářímováno výhledem k naplnění cíle a smyslu jejich cesty. To měl při svém požehnání synům na mysli i praotec Jaakov, když svolal před svou smrtí syny, že jim odhalí tajemství *acharit hajamim*, závěru dní. Tu, jak se aspoň shodují naše autority, od něj odstoupila šechina, a když si to uvědomil, mluvil o tomto závěru dní jen v náznacích. Samotný význam jména Ješurun poukazuje na to, že ukazuje přímo k cíli, kdy Jisrael dosáhne vzpřímenosti.

Pro nedostatek místa alespoň upozorním na místa, která v požehnáních volají po vysvětlení. Jaakov ve svém požehnání řadil své syny podle narození od nejstaršího po nejmladšího. Moše toto pořadí sice mění, zdůrazňuje důležitost kmenů na utváření Jisraele jako celku, ale tak jako Jaakov začíná od Reuvena. Přitom však po požehnání kmeni prvorozeného Reuvena přeskočí kmeny Šim'ona a Leviho, které Jaakov jako své syny kritizuje. Druhým požehnáním se tak obrací ke kmeni Jehuda. Teprve poté se vrací k Levimu, aby vyzvedl jeho zásluhy. Proč však úplně

vypustil z požehnání kmen Šim'on, a to nejen s ohledem na Jaakovovu kritiku? Svě syny Šim'ona a Leviho kritizoval Jaakov za úklad, s nímž zosnovali vyvraždění pohanského Šchemu, a za násilí, spáchané na bratru Josefovi. Tato kritika jim přesto měla být požehnáním a potomkům Leviho skutečně byla. Moše měl však důvod kritizovat Šim'onův kmen za to, že připustil, aby se jeho kníže Zimri oženil s dcerou jednoho z midjánských králů a Jisrael za to zaplatil 24 000 obětmi při epidemii, ale on kmeni Šim'on ani nepožehnal, ani jej neproklínal. Znamená to, že v jednání tohoto kmene spatřoval něco, co Jisraeli brání, aby se vzpřimil. Tóra výslovně nezakazuje manželství s dcerami jiných národů, poněvadž by tím popřela rovnost všech lidí před Bohem. Opakovaně však varuje před nebezpečím, že tyto ženy budou sloužit nepříteli a svedou syny Jisraele k modloslužbě. To byl případ Zimriho a jeho následovatelů v poslední fázi východu z Egypta. Zdá se tedy, že vynecháním kmene Šim'on z požehnání přenechal Moše nápravu Bohu, poněvadž je to on, kdo Jisrael vzpřimuje a narovnává.

Ze čtyř prvních kmenů v pořadí, v němž se narodili jejich otcové, zbývá v Mošeho pořadí Reuven – Jehuda – Levi vysvětlení požehnání kmeni Jehudovu, z něhož – jak naznačuje již Jaakovovo požehnání – vzejde Mesiáš, syn Davidův. *A toto je pro Jehudu, řekl: „Kěž Hospodin vyslyší Jehudovu modlitbu a přivede jej k jeho lidu, rozmnoží jeho ruce a od jeho utiskovatelů mu pomůže!“* Pokud jde o modlitbu, poukazuje na její obsah samo jméno Jehuda. Když se narodil, řekla jeho máti Lea: *Tentokrát d ě k u j i Bohu, že mi dal čtvrtého syna*, jako by tím dosáhla kýženého cíle a dala mu jméno Jehuda. S tím souvisí odpověď na otázku, co mínil Moše prosbou, *aby j e j přivedl k j e h o lidu. Ty, Jehudo, říkal synovi Jaakov, tebe tví bratři chválí, tvá ruka je na šíji tvých nepřátel, tobě se budou klanět synové tvého otce!* Jeho ruka na šíji jeho nepřátel však Mesiáši k vítězství nad nepřátelským světem nestačí, a proto Moše v požehnání Jehudovi prosí Boha, aby mu počet jeho rukou rozmnožil. Ale i Jaakov, když ve svém požehnání uvádí Šilo, kde byla uložena svatá schránka, než ji král David přemístil do Jeruzaléma, viděl Jehudu jako lva, mladého, posléze dospělého a nakonec starého, takže se ptal, *kdo přiměje starého lva, aby se ještě zvedl*, a doufal v Boží pomoc. Té, jak víme, se Davidovi dostalo až v poslední chvíli.

EFRAIM K. SIDON

GENEZE LÁSKY (Berešit 1M 1,1–6,8)

V knize *Osamělý člověk víry* (č. 2012) upozorňuje rabin Solovějšik na skutečnost, že existují dva příběhy o stvoření lidí. První je v počáteční kapitole knihy Berešit, druhý v následujících dvou.

V prvním se Bůh nazývá Elohim, ve druhém Hašem Elohim. V prvním stvoří Bůh muže a ženu současně (1M 1,27); ve druhém postupně, nejprve muže, pak ženu. V prvním je lidem řečeno, aby „byli plodní a množili se“, ve druhém Hospodin umístí prvního člověka do zahrady, aby „ji obdělával a chránil“ (1M 2,15). V prvním jsou lidé popsáni jako pečeti Boží podoby, ve druhém jsou stvořeni z prachu země. Rabi Solovějšik rozdíl vysvětluje tak, že Tóra popisuje dva aspekty naší lidskosti, které nazývá 1. člověk majestátní, ovládající (a majetnický) a 2. člověk smlouvy, člověk osamělý a pochybující.

Existuje ale ještě další zvláštní dualita – příběh, vyprávěný dvěma odlišnými způsoby, který nemá co dělat se stvořením, ale s lidskými vztahy. Mluvím o dvou různých podáních toho, jak první muž pojmenovává první ženu. Poprvé: „Tentokrát je to kost z mých kostí a tělo z mého těla, té, protože byla vzata z druhu (iš), budu říkat družka (iša).“ Žena pro muže ještě není individualitou. A podruhé, o řadu veršů dále: „A jelikož se stala matkou každého živého, pojmenoval Adam, člověk, svou družku Chava.“ Žena už má jméno, je plnoprávným člověkem. V prvním případě jsou zdůrazněny podobnosti, ve druhém rozdíl (Adam představuje smrtelnost, návrat k zemi – *ha-adama* –, Chava je nositelka života).

Teprve poté, co muž ženu pojmenoval, odkazuje Tóra k Bohu jeho jménem, konkrétně Hašem (v kapitole 4), předtím byl popisován buď jako Elohim, nebo Hašem Elohim, přičemž Elohim představuje neosobní aspekt Hospodina: Bůh jako zákon, jako moc, jako spravedlnost. Jinými slovy: náš vztah k Bohu se podobá našemu vztahu k lidem. Jen pokud respektujeme a uznáváme jedinečnost druhých, jsme schopni respektovat jedinečnost Boha.

Stvoření ženy předchází nanejvýš důležitý verš: Hospodin Bůh řekl: „Není dobře, aby byl člověk sám, udělám mu pomoc jakoby proti němu“ (1M 2,18). Hospodin vnímá osamělost prvního člověka, je nejen stvořitelem všeho živého, ale je nám blíž, než jsme sami sobě.

Z komentářů rabína J. Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách říjen 2023 tišri/chešvan 5784

Staronová synagoga

V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

29. 9. pátek	předvečer Sukot	18.28 hodin
30. 9. sobota	1. den SUKOT maariv	9.00 hodin 19.20 hodin
1. 10. neděle	2. den SUKOT	9.00 hodin
		<i>konec svátku 19.30 hodin</i>
6. 10. pátek	HOŠANA RABA předvečer Šmini aceret a začátek šabatu	18.13 hodin
7. 10. sobota	ŠABAT ŠMINI ACERET KOHELET 5M 14,22–16,17; mf: 4M 29,35–30,1 hf: 1Kr 8,54–9,1	9.00 hodin
	MAZKIR	11:00 hodin
8. 10. neděle	konec šabatu a předvečer Simchat Tora SIMCHAT TORA 5M 33,1–34,12; cht: 5M 33,27–1M 1,1–2,3 mf: 4M 29,35–30,1 hf: Joz 1,1–18	19.17 hodin 9.00 hodin
	HAKAFOT	10.00 hodin
		<i>konec svátku 19.15 hodin</i>
13. 10. pátek		<i>začátek šabatu 17.58 hodin</i>
14. 10. sobota	ŠABAT BEREŠIT BEREŠIT 1M 1,1–6,8 hf: 1S 20,18–42 BARCHI NAFŠI	9.00 hodin
		<i>konec šabatu a předvečer Roš chodeš 19.02 hodin</i>
15. 10. neděle	1. den Roš chodeš chešvan	
16. 10. pondělí	2. den Roš chodeš chešvan	
20. 10. pátek		<i>začátek šabatu 17.44 hodin</i>
21. 10. sobota	NOACH 1M 6,9–11,32 hf: Iz 54,1–55,5	9.00 hodin
		<i>konec šabatu 18.49 hodin</i>
27. 10. pátek		<i>začátek šabatu 17.30 hodin</i>
28. 10. sobota	LECH LECHA 1M 12,1–17,27 hf: Iz 40,27–41,16	
		<i>konec šabatu 18.36 hodin</i>
3. 11. pátek		<i>začátek šabatu 16.18 hodin</i>
4. 11. sobota	VAJERA 1M 18,1–22,24 hf: 2Kr 4,1–37	
		<i>konec šabatu 17.25 hodin</i>

Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit v 8.30 hodin a mincha ve 14.00 hodin.

O šabatu mincha po obědě (od 13.20 hodin).

13. 10. pátek	večerní modlitba	17.58 hodin
20. 10. pátek	večerní modlitba	17.44 hodin
27. 10. pátek	večerní modlitba	17.32 hodin
3. 11. pátek	večerní modlitba	16.18 hodin

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

29. 9. pátek	Erev Sukot	18.28 hodin
30. 9. sobota	1. den Sukot šacharit Maariv	8.45 hodin 19.20 hodin
1. 10. neděle	2. den Sukot šacharit	8.45 hodin
7. 10. sobota	Šmini Aceret mazkir	8.45 hodin 11.00 hodin
8. 10. neděle	Simchat Tora šacharit Hakafot	8.45 hodin 10.00 hodin

ZAŠIL JSEM SE V MINULOSTI

Rozhovor s filmovým historikem Pavlem Taussigem

Pavel Taussig v Knihcentru v Ostravě, 2018.
Foto archiv.

Dne 24. srpna zemřel ve věku 74 let přední český filmový historik PAVEL TAUSSIG. Narodil se roku 1949 v Olomouci, dětství a mládí prožil v Zábřehu, v letech 1967–1973 studoval na Filozofické fakultě v Olomouci. Po studiích nastoupil do Filmového archivu v Praze, setrval tam až do roku 1991. Poté byl na volné noze a využil své vzdělání a znalosti k publicistické, spisovatelské činnosti, k práci pro film, televizi a rozhlas. Je autorem námětu k oscarovému filmu Kolja (1996), podílel se na dokumentárních cyklech ČT Úsměvy českého filmu. Příběhy slavných a Neznámí hrdinové (toto téma zpracoval i knižně) a napsal řadu knih o československém a českém filmu s důrazem na osudy a práci jednotlivých herců, režisérů a dalších filmařů (Dějiny čs. kinematografie v datech a událostech 1945–1948, České filmové nebe a Hvězdy českého filmového nebe). Stojí za zajímavě pojatými biografii věnovanými Karlu Poláčkovi, Jiřímu Brdečkovi, Elmaru Klosovi, Ivanu Olbrachtovi, Janu Werichovi, Vlastovi Burianovi, Antonii Nedošinské, Theodoru Pištěkovi, Vlastimilu Brodskému, Jindřichu Plachtovi ad. Společně s Elmarem Klosem napsal svazek Hašek a film aneb Film a Hašek.

Následující rozhovor je sestaven z (redakčně upravených) nahrávek, které vznikly v roce 2018 v rámci projektu Příběhy 20. století pro Paměť národa (viz www.pametnaroda.cz), odpověď týkající se námětu k filmu Kolja je převzata z archivu České televize.

Pane Taussigu, jak vzpomínáte na své dětství?

Měl jsem to štěstí, že jsem se narodil do velmi přívětivé rodiny a měl jsem moc hezké dětství navzdory tomu, že ne všechno bylo veselé a jednoduché.

Vyrůstal jsem s rodiči, maminkou Alenou a tatínkem Rudolfem, v Zábřehu. Když mi bylo sedm, narodila se mi sestra. Na druhém konci města žili babička s dědou, maminčini rodiče. U prarodičů panoval ještě jiný životný styl, držely se černé hodinky, hodně se vyprávělo; tatínkovy rodiče jsem nepoznal.

Dědeček byl zámečník, ale také talentovaný malíř, maloval mi obrázky, vytvořil mi celý cirkus, zvěřinec a klece. Tatínek v Zábřehu režijně vedl ochotnický divadelní spolek, to mě taky učarovalo. Táta mě brávil od malička na zkoušky a do zákulisí, od malička jsem i hrál. Tady jsou asi kořeny toho, proč jsem inklinoval k dramatickému umění, k příběhům. Na dětství vzpomínám velice rád, až dojatě.

Tatínkovi rodiče byli Židé?

Ano, to byla židovská část rodiny, Tausigovi. Pradědeček Alois i dědeček Gustav byli hrnčíři, prý vynikající, mně to připadalo jako takové starozákonné povolání. Dědeček ale židovskou tradici nedodržel, byl velký český vlastenec, člen Sokola, své děti posílal do českého gymnázia (bylo to první české gymnázium v regionu severní Moravy), byl vášnivý karbaník, společenský člověk, nimrod.

Když se začalo schylovat k záboru Sudet, spadl do toho i Zábřeh, patřil do takzvaného pátého pásma. Sousedé a kamarádi dědečkovi říkali – Gusto, měl bys myslet na záchranu, kdyby přišel Hitler, nic dobrého vás tu nečeká. A dědeček prý opakovaně prohlašoval: „Co mně, českému sokolu, se může stát?“

Když pochopil, že je jako Žid v nebezpečí, bylo pozdě. Začal přes různé amba-

sády pátrat, kam by se mohl vystěhovat a uživit se jako hrnčíř i mimo Evropu. Zajímavé je, že mu odpověděli z marockého zastupitelství, ale to už nestačil zařídít. Rodina se ze Zábřehu vystěhovala do Prahy, ještě než přišli Němci. Dědeček pak jezdil do keramických závodů do Horní Břízy u Plzně. Nakonec šli v dubnu 1942 oba tatínkovi rodiče se dvěma dcerami, tatínkovými sestrami, a s jejich manželi, s několika tetami, strýci, bratrance a sestřenicemi do Terezína a pak do vyhlazovacích táborů, celkem dvacet lidí. Přežila jen jedna sestra Hilda, ale i ta pak záhy zemřela na následky války.

Jak se zachránil váš otec?

On, jediný syn v rodině, a jeho nejstarší sestra Anna se zachránili tím, že se dostali do tehdejší mandátní Palestiny, to ještě dědeček stačil zařídít a zaplatit. Táta byl ročník 1919, takže mu bylo dvacet. Cesta byla strastiplná a dlouhá, otec dostal navíc na lodi zánět středního ucha, tehdy neexistovala antibiotika, nakonec mu museli vysekat zanícenou kost.

Když vypukla válka, otce zatkli jako příslušníka nepřátelské země, byl v zaja-

Rudolf Taussig se sestrou Annou v Palestině, 1942.

teckém táboře s dalšími českými Židy. Pak tam přišli Angličané a nabídli jim možnost bojovat v anglické armádě, což samozřejmě přijali. Tatínek tedy narukoval nejprve do anglické armády, potom, když se tam dostalo víc Čechů, byl zařazen pod budoucího generála Karla Klapálka do samostatné československé zahraniční armády.

Bojoval na Středním východě?

Bojoval v severní Africe při obraně Tobruku. Dokázal skvěle řídit, v té pouštní krajině mezi dunami řídil velká auta, a proto byl jmenován instruktorem a cvičil další řidiče. Anglická armáda nebyla moc demokratická, dokonce v ní existovaly fyzické tresty. Nebo tam fungovalo, což otec a syn Svěrákovi ve svém filmu *Tmavomodrý svět* přehlédli, že na jedné světnici nemohl být ubytován řadový voják s poddůstojníkem. V souvislosti s tátou se tahle armádní ri-

gidnost projevila tak, že aby on jako instruktor neanglického původu mohl školit anglické vojáky, musel povolení osobně podepsat král Jiří. Táta byl tak výborný řidič, že si ho posléze vzal jako osobního šoféra generál Liška, velitel tankové brigády, která pak ve druhém sledu přišla do Francie a osvobozovala Dunkerk. Toho se táta také zúčastnil.

V mých očích byl skutečný hrdina. A jeho hrdinství jsem jako kluk dovedl využít. Fascinoval i mé kamarády, já jsem je k nám vodil a za nějakou odměnu jsem jim v ložnici otevřel skříň a nechal jsem je, aby se podívali na jeho uniformu vojáka západní armády, eventuálně, aby se jí dotkli. Po válce si tatínek koupil sportovní vůz značky BMW a jezdil závody, i Velkou cenu Brna v kategorii cestovních vozů. Měli jsme doma jeho trofeje ze závodů, fotografie.

Jak se rodině dařilo po válce?

Táta byl vyučený obchodní příručí a po válce mu vrátili dědečkovu hrnčířskou dílnu, spolu se sestrou ji spravovali. Hilda ale brzy zemřela a hrnčířnu sebrali komunisté. Táta našel zaměstnání jako řidič nákladního auta, pak mu jako bývalému živnostníkovi a zahraničnímu vojákovu (a asi hrál roli i jeho částečný židovský původ) vzali i to a musel do kotelny a pak do lakovny, což byla velká rasovina kvůli zápachu z acetonových barev.

Sourozenci Taussigovi (zleva) Herta, Anna, Hilda a Rudolf, asi 1923. Všechny snímky pocházejí z archivu P. T., repro Paměť národa.

Roku 1949 si vzal moji maminku, která měla jako dcera proletářky o hodně lepší kádrový profil, ale stejně jí to nebylo nic platné. Kvůli tomu, že si vzala otce, jí před poslední státnicí (studovala na univerzitě v Brně jazyky) vyhodili. Pak oba rodiče v souvislosti s událostmi v Maďarsku roku 1956 Státní bezpečnost odvezla a držela týden ve vazbě v olomoucké věznici jako třídní nepřátele. Starala se o mě babička, marně se

tehdy snažila dopátrat, kde dcera a zeť jsou.

Tatínkovi ale komunistický režim nedal pokoj a na začátku šedesátých let ho zavřeli na proslulý paragraf 231, za který hrozil až desetiletý trest; otec dostal „jenom“ rok. odsoudili ho za to, že jeho kamarád, který byl zavřený za mírnou hospodářskou delikvenci, u výslechů zbytečně řekl, že když se scházeli, tatínek říkal, že by Československo mělo být vyhlášeno jako neutrální stát a že by měla být povolena sociálnědemokratická strana. Byl v ostravské věznici a musel fárat, což ho zničilo zdravotně, fyzicky i psychicky.

On si to, chudák, všechno prožil hodně tvrdě a naprosto nezaslouženě. Jeho kamarádi z války se u nás scházeli, vyprávěli a jejich osudy byly jako přes kopírák: pokud nebyli zavřeni, byli perzekvováni. Dílem zažil satisfakci v roce 1968, kdy stál v uniformě čestnou stráž u sochy T. G. Masaryka. Dočkal se ještě pádu režimu, ale zemřel už v srpnu 1990.

Řekl vám otec někdy o svém židovství?

Ano, ale nejprve jsem se to dozvěděl od kamarádů, kteří mi občas, nijak ve zlém, říkali „ty Žide“, což mě trochu mátl. Tatínek mi třeba pověděl, že jedna jeho sestra, teta Herta, byla hodně nadaná na jazyky, studovala na filosofické fakultě v Brně, měla být kantorkou. Zasnoubila se s nějakým mládenkem, který ji za války jako Židovku nechal. Kdyby byl trochu statečnější, mohl ji zachránit. Pocházel z Trutnova. Já jsem tam několikrát zajel, to bylo v mé pubertě, a představoval jsem si, že bych tam tetu potkal, že by tam někde učila na střední škole. Zjistil jsem, kde bydlí její bývalý snoubenec, stál jsem před tím domem, představoval jsem si, že zazvoním a přijde Herta...

Mluvil jste také o prarodičích z maminy strany...

Maminka pocházela z rodu drobných moravských sedláků z okraje Hané, můj pradědeček se přistěhoval do Zábřehu, měl malinké hospodářství, dílem povoznictví. Byl truhlář a s konikem rozvážel své výrobky. Babička se vyučila švadlenou a posluhovala u bohatších rodin, přitom nádherně zpívala, hodně četla, hrála ochotnické divadlo. Jako kluk si pamatuji, že měla doma ve světnici zarámované tři portréty, které asi koupila před válkou někde v papírnictví. Jeden

Rudolf Taussig v Zábřehu, 1985.

byl prezidenta Masaryka, druhý prezidenta Beneše a třetí Milana Rastislava Štefánika, o tom jsem jako malý moc nevěděl. Chodil k nám jeden četník, tedy příslušník Veřejné bezpečnosti, který to zřejmě dostal jako úkol. Vždycky přišel a říkal „Paní Dušková, dyť vy jste zažila bídu!“ A ona oponovala: „Nenene, já jsem žádnou bídu nezažila, měla jsem možnost sloužit u hodných paní.“ A on jí vysvětloval, že je proletářského původu a že by u ní neměly viset ty portréty. Vždycky ho odbyla: „Ty tady visely i přes protektorát, přes válku, a tak tu budou viset i dál.“

Pak jsem se dozvěděl ještě něco, a vůbec mě to nepřekvapilo: Stejně jako za protektorátu nepodepsala příslušnost k německému občanství (a její dcera, moje máma, musela přejít z gymnázia v říšském Zábřehu a dostudovat české gymnázium v Litovli), stejně tak statečně se zachovala ve zlé době, během procesu s dr. Miladou Horákovou. Mezi sousedkami iniciovala žádost, kterou někam oficiálně odeslala, aby paní doktorce, která je matka nedospělé dcery, byla udělena milost. V době, kdy českoslovenští pracující žádali pro obžalované ve stalinských procesech smrt, babička sesbírala podpisy sousedek a dopis odeslala na oficiální místa. Později mi řekla: „Ale to zase takový problém nebyl, víš, ty ženské byly rozumné a taky měly rozum v hlavě a věděly, co se stalo a co se děje.“ A pak dodala takové důležité slovo a řekla – „to byly slušné ženské“.

(pokračování na str. 23)

ČESKÁ STOPA V LOS ALAMOS

O rodačce z Ústí nad Labem, vědkyni Lilli Hornigové

Filmový hit letošního roku *Oppenheimer* přiblížil divákům unikátní vědecký projekt vzniku atomové bomby z konce dru-

v Lodži, Varšavě a ve Lvově. Oba se seznámili na studiích v bavorském v Erlangu. Brali se roku 1914 ve Vídni a ná-

„Ústí bylo spíše špinavé průmyslové město, ačkoli okolí si vybavuji jako velmi krásnou krajinu,“ vzpomíná Lilli Hornig.

hé světové války. Na plátně se zjevuje, zosobněna herečkou Olivíí Thirlbyovou, i česká rodačka Lilli Hornigová (1921–2017), která se na tomto přelomovém objevu podílela jako jedna z mála žen-vědkyň. Její vztah k České republice se stal veřejně známým teprve v roce 2015.

UTAJENÁ RODAČKA

„Narodila jsem se tam, co je nyní Česká republika, v městečku, co leží asi padesát mil severovýchodně od Prahy,“ uvedla nepřilíživě konkrétně ke svému původu v interview pro Atomic Heritage Foundation žena, která se řadila mezi tzv. veterány projektu Manhattan. To, že tím „městečkem“ míní Ústí nad Labem, vyšlo najevo náhodou v roce 2015 v rámci příprav mezinárodní výstavy k výročí konce druhé světové války. Tehdy čtyřiaředesátiletá pamětnice z Ameriky ještě místním historikům poskytla vzpomínky na své dětství na severu Čech. Do té doby byla považována za jediný český podíl na atomové bombě účast světově známého fyzika z Brna Georga Placzka.

Pocházela z kosmopolitní židovské rodiny. Otec Erwin Schwenk se narodil v Praze, ale vyrůstal ve Vídni. Matka Racha pocházela z Litvy, ale dětství prožila

sledně žili v Berlíně. Do Ústí nad Labem je zavedla roku 1916 lukrativní pracovní nabídka. Erwin Schwenk nastoupil do výzkumu barviv ve zdejší Rakouském spolku pro chemickou a hutní výrobu, kte-

jako velmi krásnou krajinu, obzvláště o nedělích, kdy jsme si tramvaj vyjeli podél Labe na skálu nad řekou, kde byla malá restaurace a kde jsme se setkávali s přáteli. V zimě někdy napadl sníh, ale častěji pršelo a byla velmi hustá mlha. Na druhou stranu se v celé oblasti pěstovala spousta skvělého ovoce – mnoho druhů jablek, hrušek, švestek, třešní, meruněk, broskví a bobulovin,“ promítala si s odstupem více než osmdesáti let své mateřské město.

V Ústí tehdy žilo převážně německojazyčné obyvatelstvo. Lilli navštěvovala německou obecnou školu. Už ale v druhé třídě jako osmiletá měla rodiště nadobro opustit. „V březnu 1929 jsme se odstěhovali do Berlína. Odešli jsme pryč v důsledku vládní politiky s cílem zbavit se cizinců obzvláště Němců a Rakušanů, aby Češi mohli získat lepší práci,“ komentovala důvody odchodu z Československa. Schwenkovi si ponechali rakouské občanství a je skutečností, že právě v tomto období vrcholily snahy československé Živnobanky o ovládnutí tzv. nacionalizací někdejšího Rakouského spolku pro chemickou a hutní výrobu. Avšak naprostá většina zaměstnanců podniku zůstávala až do druhé světové války německé národnosti.

DO JÁMY LVOVÉ

Úspěšný vědec Schwenk našel staronové působiště v Berlíně, kam se za ním odstě-

Prvňáčka (v prostřední řadě 4. zleva). Historické snímky v textu pocházejí z Muzea města Ústí nad Labem.

řý patřil k nejvýznamnějším podnikům svého druhu na evropském kontinentě. Tak se stalo Československo i rodištěm jejich jediného potomka dcery Lilli.

„Obecně bylo Ústí spíše špinavé průmyslové město, ačkoli okolí si vybavuji

hovala celá rodina. Pracoval pro farmaceutickou firmu Schering-Kahlbaum, v roce 1932 v jejích službách mezi prvními na světě syntetizoval ženský sexuální hormon estrogen. Po nástupu Hitlera k moci v roce 1933 mu coby Židovi hro-

zil transport do koncentračního tábora. Jeho i rodinu zachránil zaměstnavatel, který ho vyslal na pobočku do New Yorku. „Já toho léta absolvovala několik

Rodný dům L. H. v současnosti. Foto Martin Krsek.

rychlolekcí angličtiny. Stala jsem se tedy mluvčí své maminky, protože neuměla jediné slovo a ve skutečnosti se ani nechtěla naučit, velmi tomu všemu vzdorovala. Byla přesvědčená, že celá ta nacistická záležitost pomine a že jsme měli zůstat v Berlíně, který milovala,“ popsala zmatené pocity na počátku emigrace. Ani Lilli netušila, jaká zvěrstva se v Evropě začínají dít. Teprve po válce se dozvěděla, že teta a babička se „rozplynuly“ v děsivých podmínkách varšavského ghetta.

V jedenácti letech musela začít žít v jiném světě. Dotáhla to na Harvard, kde v roce 1942 nastoupila na postgraduální studium chemie. Hned první den se seznámila s talentovaným mladým chemikem Donem Hornigem, kterého si rok nato vzala. Harvard jí dal nejen manžela, ale také první podněty pro budoucí boj za práva žen-vysokoškolaček. Vzpomínala, jak v univerzitní budově, kde pracovala, nebyl vůbec dámský záchod.

CÍL V LOS ALAMOS

Don Hornig dostal na jaře 1944 od tajných služeb nabídku na účast v tajném vládním vědeckém projektu v poušti Los Alamos. Lilli se předem ujišťovala, že i pro ni tam bude práce odpovídající jejímu vzdělání. „Byla jsem vcelku sebejistá, ale na místě mě poslali na osobní oddělení, kde obvykle zaměstnávali manželky vědeckých pracovníků, které uměly zapisovat diktát a psát na stroji. Říkala jsem: „Ne, tohle já nedělám!““

Popsala střet s tvrdou realitou genderových předsudků.

Vyzdorovala si po pár dnech přijetí do chemické divize. Byla mezi vědeckými pracovníky jedna ze dvou žen. Projekt Manhattan měl dva směry, jedním byla uranová bomba – později „Little Boy“ shozená na Hirošimu – a bomba plutoniová alias „Fat Man“ použitá na Nagasaki, druhým výzkum zvýšení účinku bomby. Manželé Hornigovi pracovali na plutoniové bombě. Úkolem Lilli byl výzkum plutonia. Odsud však musely všechny ženy zanedlouho odejít. „V určitou dobu došlo vedení k závěru, že plutonium je pro ženy a jejich reprodukční orgány příliš nebezpečné, tak ji přeřadili na práci na vysoce výbušných čočkách. Což bylo o něco méně šílené,“ sarkasticky komentoval změnu zařazení své ženy Don Hornig. Ústecká rodačka se zaměřila na vymýšlení způsobu stlačení plutonia chemickou výbušninou, která měla účinek atomové bomby ještě zvýšit. „Naše malá skupina pracovala na tvaru vysoce výbušných náloží – čoček, které obklopovaly radioaktivní jádro. Šlo o to vyhnout se vzniku proudů, potřebovali jsme dokonalou kulovou vlnu,“ popisovala vědkyně svůj úkol v sekci trhavin. Don jako jedna z hlavních kapacit projektu řídil vlastní tým, který měl navrhnout a vyrobit tzv. jednotku X. To byla strategická součást, která zajistila správné odpálení plutoniové bomby.

Lilli ze své pozice vědkyně i z pozice manželky jednoho z hlavních nositelů projektu přicházela pracovně i společensky do styku se všemi důležitými vědci projektu, jak se šéfem celého „Manhattanu“ Robertem Oppenheimerem, tak třeba

Výlet do Tiských stěn s rodiči, pětiletá Lilli na oslu, 1926.

i s později odhaleným sovětským špiónem Klausem Fuchsem.

Jako většina předpokládala, že zbraň připravují proti Německu. Věděli, že Němci pracují na své bombě. Nikdo v jejím okolí ale nehovořil o tom, co by se sta-

lo, kdyby Amerika bombu shodila v Evropě. Lilli ani nevěřila, že by mohla být svržena na Německo. „Celé úsilí mělo jasně daný cíl – získat funkční bombu. Asi jsme si mysleli, že všechny problémy se tím vyřeší samy. Ve svých nevinných třidvaceti letech jsem vůbec nebrala zřetel na vojenský způsob uvažování. Když se na to dívám zpětně, nebylo vůbec pochyb, že vojenské velení najde způsob, jak bombu použít. A z jejich pohledu to ani nemohlo být jinak,“ komentovala etické rozměry svého válečného vědeckého angažmá. Dilema o možném užití bomby v Evropě nakonec vyřešilo dosažení kapitulace třetí říše konvenčními zbraněmi.

Rodinný portrét.

TRINITY

Vědci začali hluboko v poušti Nového Mexika připravovat zkušební jaderný výbuch. Dostal název Trinity a byl naplánován na 16. července 1945. Na sto metrů vysoké ocelové věži viselo podivné zařízení, které v sobě neslo chemické výbušniny tvarované dle výzkumu Lilli, a celý systém řízení výbuchu navržený Donem. Den před výbuchem se manželé museli rozloučit. Don měl na starosti synchronizaci výbuchu. Musel zajistit, že se všech 32 náloží odpálí ve stejnou chvíli, na miliontinu sekundy přesně. To vyžadovalo jeho přítomnost v hlavnímu štábu po Oppenheimerově boku. Všechno mnohokrát zkontroloval. Výbuch byl naplánován na 4.00 ráno. Večer před testem dostal příkaz slézt z věže a připojit se k ostatním, kteří se už chystali na přesun do bunkru vzdáleného 16 kilometrů. Pak ale začala bouřka a nervózní Op-

penheimer nařídil Hornigovi vrátit se na věž a bombu hlídat. Seděl sám vedle první atomové bomby, četl knihu humorových esejů a otrásl se při každém úderu blesku, který mohl zpustit náhodnou detonaci. Živel řádl přes tři hodiny. Kvůli

přetrvávajícímu dešti se počítalo, že bude nutné začátek testu odložit. Dvacetiminutové odpočítávání mohlo odstartovat až v 5.10.

O Donově nečekané a nebezpečné roli posledního strážce Trinity našťásti Lilli nic netušila. V té době už byla na cestě autem spolu se třemi kolegy do dvě stě kilometrů vzdálených hor. Kempovali na výšině s výhledem na epicentrum výbuchu. Ve čtyři hodiny ráno, podle původního plánu, byli všichni nachystaní zhlédnout ohnivé divadlo. Ale nic se nedělo. „Věděli jsme, že test musí být spuštěn nejspouzději ve 4.30 ráno kvůli fotografování. Takže, když jsme nad horami na východě spatřili lem slunce, řekli jsme si: „Tak dnes z toho nic nebude,“ a nasedli do auta. A doslova když

Jako dítě v Aussig, Ústí nad Labem...

jsem uchopila klíček zapalování, objevila se před námi ta houba... Všichni jsme byli docela v šoku. Byl to neuvěřitelný pohled a nám bylo jasné, že patříme mezi první lidi, kteří něco takového kdy spatřili. Nad dřikem drti se ze země zvedl mrak – jasně žlutý, oranžový, červený, fialový... Vysál ten střed a rozvinul se jako květy... Bylo to neuvěřitelně veliké,“ zafixovala si ten historický okamžik Lilli. Záchvěv země dorazil asi o 15 sekund později. Zhruba po čtvrt hodině pocítili i tlakovou vlnu.

Donův zážitek z desetinásobné blízkosti byl přirozeně ještě intenzivnější. Později označil vířivou oranžově zářící ohnivou kouli, která před jeho očima naplnila oblohu, za „jednu z vizuálně nejkrásnějších věcí, jaké jsem kdy viděl“. Atomový hřib dosáhl do výšky 12 kilometrů, bomba po sobě na zemi zanechala kráter tři metry hluboký a 330 metrů široký.

Lilli Hornigová ohromená silou exploze záhy s několika dalšími vědci z projektu podepsala petici žádající prezidenta USA Harryho Trumana, aby novou zbraň použil na Japonsko nejdříve demonstračně v nějaké neobydlené oblasti. Don podepsat odmítl s vysvětlením, že je to k ničemu. S odstupem času pochopila manželův postoj. „Nemyslím, že armáda náš požadavek vůbec vzala v potaz,“ hodnotila svůj tehdejší postoj v roce

2015 a dodala: „Velcí kluci prostě mají rádi velké hračky.“

TLUŠTOCH

Když 6. srpna 1945 padala uranová bomba na Hirošimu, dleli manželé Hornigovi na návštěvě u Donova bratra, který svolal rodinou rozlučku, neboť dostal povolávací rozkaz do námořnictva do Tichomoří. „My

jme velmi dobře věděli, že už nikam nepoletí, ale museli jsme přijet. Mluvit jsme o tom mohli jen sami dva mezi sebou,“ připomněla si tíhu sdíleného tajemství. Představovali si, jak budou rodina a veřejnost obecně reagovat, až se z médií dozvědí o výbuchu v Hirošimě, až se dozvědí o existenci atomové zbraně. Předpokládali, že v té euforii z vítězství, z konce války si vět-

šina ani neuvědomí, že se zároveň jedná o fantastický technický počín.

9. srpna se ozval ohromující výbuch nad Nagasaki. Jaderná puma s názvem Fat Man, česky Tlušťoch, explodovala ve výšce 550 metrů. Výbuch dle vědeckých odhadů vyvolal teplotu 3900 stupňů Celsia a vítr o rychlosti 1005 kilometrů v hodině. To způsobilo totální devastaci větší části města a okamžitou smrt asi 40 000 obyvatel. 25 000 lidí bylo zraněno a tisíce dalších později zemřely na následky radioaktivního ozáření. Bilance mrtvých se zastavila na celkovém čísle okolo 74 000. Když Lilli viděla fotky z města zničeného „její“ bombou, vůbec ji to nepřekvapilo: „Protože jsem zažila zkušební výbuch, bylo jasné, že destrukce bude obrovských rozměrů.“ Zažívala rozporuplné pocity. Z lidského hlediska to byla marnost nad tolika ztracenými životy a z pohledu vědce cítila pocit jakéhosi triumfu.

Dvě po sobě jdoucí atomové apokalypsy přiměly 15. srpna Japonsko konečně

kapitulovat. Lilli se samozřejmě ulevilo. Možné výčitky vytlačila představa, jaké ztráty na životech by přinesla případná invaze na hlavních japonských ostrovech. Prognózy hovořily, že hned zpočátku by Američané přišli o více než sto tisíc vojáků a jedním z nich klidně mohl být i Donův bratr.

DO CIVILU

Život v poušti Hornigovým skončil na podzim roku 1946. Manželé se vrátili k akademické dráze. Lilli dokončila přerušovaný doktorát na Harvardu a ujala se role matky. Porodila krátce po sobě tři děti, později přibýlo ještě čtvrté. Donova profesní hvězda dál stoupala a v roce 1963 byl jmenován vědeckým poradcem prezidenta Johna Fitzgeralda Kennedyho i jeho následovníka Lyndona B. Johnsona pro oblast kosmického programu a jadernou problematiku.

Lilli se vedle vědecké dráhy začala realizovat v oblasti ženských práv. Stala se zakládající ředitelkou organizace HERS (Higher Education Resource Services), která usilovala o podporu kariéry a profesních zájmů žen v akademické sféře a brojila proti sexismu v zaměstnání.

Z veřejného života se manželé Hornigovi stáhli v pozdních devadesátých letech. Don zemřel v roce 2013 na Alzheimerovu nemoc. Lilli byla ještě ve svých 94 letech svěží, účastnila se společenského života

... a v pokročilém věku v Providence, USA.
Foto Paulo Saviano.

a poskytovala rozhovory o svém „atomovém“ angažmá. Do konce života ji znepokojoval fakt, že atomové bomby má dnes už i Pákistán nebo Severní Korea. Komentovala toto riziko svým osobitým způsobem: „Vždy existuje možnost, že se někde objeví válekychtivý šílenec. A nebude to žena.“

Nedlouho po její smrti v roce 2017 dorazil do ústeckého muzea balíček od syna Hornigových Christophera. Obsahoval americkou vojenskou bundu z roku 1945, kterou nosila Lilli v Los Alamos. Ta se stala jedním ze stěžejních exponátů stálé výstavy *Naši Němci* otevřeně v roce 2021 v Ústí nad Labem.

MARTIN KRSEK

(Text vychází z autorovy knihy *Neznámí hrdinové mluvili i německy*, Praha 2018.)

HLEDÁME SOUVISLOSTI

Několik otázek pro Evu Yildizovou, ředitelku ŠTETL FESTU

Na sklonku srpna a začátku září se v Brně konal druhý ročník festivalu židovské kultury ŠTETL FEST. Přibližujeme ho v rozhovoru s intendantkou Divadla Husa na provázku a ředitelkou festivalu.

V Čechách a na Moravě existuje řada festivalů židovské kultury; čím se ten brněnský liší, nač se zaměřuje?

Festival židovské kultury ŠTETL FEST je multižánrový mezinárodní festival, který propojuje brněnské instituce a připomíná historická místa a osobnosti spojené s židovským životem, který byl druhou světovou válkou v Brně drasticky přerušen. Dramaturgie festivalu hledá souvislosti mezi historickými událostmi a současnou společností. Snažíme se nalézt odpovědi, zda lze historickou zkušenost přenést a poučit se z ní. Jednou ze základních pravidelných linek festivalu jsou „Návraty do Brna“: Pátráme po rodinách a příbuzných židovských obyvatel, kteří v Brně něco vybudovali a většinou válku nepřežili. Tyto příběhy jsou důležitou součástí festivalu stejně jako kladení Kamenů zmizelých.

Vaše pojetí je velkorysé, včetně festivalové dopravy, zapojení řady míst a přednášejících z různých oborů a zemí. Našel festival svou energii, svou tvář, jakou má třeba festival v Boskovicích?

ŠTETL FEST je výjimečný tím, že ho spolupořádá Židovská obec Brno, která poskytuje hostům zázemí, a to jak v košer kuchyni, tak v konání bohoslužeb. Festival díky tomu působí nejenom do veřejného prostoru, ale také na komunitní život. Je pro nás důležité, aby hosté na festivalu po byli několik dní a mohli se účastnit i dalších akcí a komunitního života obce. Festival také ctí židovskou tradici: v pátek večer se po šabatových modlitbách program zklidní až do sobotní havdaly. V sobotu se soustředíme především na přednášky, prohlídky historických míst a autorská čtení. Máme radost, že na festival přijíždějí lidé z židovských obcí z celé ČR, je pro nás důležité také zapojení židovské mládeže, a to jak ve formě brigád, tak programových částí.

Proběhly již dva ročníky, mohla byste je srovnat (témata, ohlasy, návštěvnost)?

Každý ročník festivalu zpracovává nějaké hlavní téma. První ročník prezentoval „Knihovnu ukradených nadějí“, projekt Židovské obce Brno a Centra judaistických studií FF UP. Jedná se o sbírkový fond liturgických knih ze svozů ze synagog, terezinské knihovny i soukromých domů během holo-

Z festivalu: Přednáška Miloše Štědrone o brněnském rodáku, americkém operním podnikateli a skladateli Maxi Marečkovi (Maretzekovi) v zahradě vily Stiassny (foto David Konečný)...

kaustu. Knížky se archivují a za pomoci vpisků a osobních poznámek v knihách se hledají potomci původních vlastníků. Při prvním ročníku proběhla premiéra inscenace *Příběh knihy* vyprávějící příběh rodiny Strachových prostřednictvím první navrácené knihy vnučce Cornelia Stracha, původního majitele znovunalezené modlitebny knihy.

První ročník obsahoval celkem 48 programových položek. Během tří festivalových dnů ho navštívilo celkem 6000 diváků. Druhý ročník o něco povyrosl – během čtyř dnů bylo připraveno více než 80 akcí, které

přilákaly 9500 diváků. Festival se odehrává na mnoha místech v Brně, většinou spojených s židovskou historií, a programově i produkčně propojuje několik brněnských institucí – Divadlo Husa na provázku, Filharmonii Brno, Muzeum Brněnska, Muzeum města Brna, TIC Brno, Institut Paměti národa Brno a mnohé další.

Letošní druhý ročník si zvolil za hlavní téma vlaky. Spojení židovské minulosti 20. století s vlaky je více než symbolické. Byly to převážně vlaky, jimiž se židovští

a jiní uprchlíci snažili dostat z nacisty postupně okupovaných území za svobodu, a byly to pověstné vlaky smrti, které transportovaly tisíce židovských občanů do vyhlazovacích a koncentračních táborů. V rámci zahájení festivalu byl na pátém nástupišti Hlavního nádraží v Brně odhalen Památník zmizelým, 10 080 lidem, kteří odtud byli posláni do koncentračních a vyhlazovacích táborů.

Ohlasy máme velice pozitivní, lidé jen litují, že nabídka je tak pestrá a nedá se všechno stihnout. Na pestrosti a rozmanitosti ale nechceme ubírat, těší nás množství lidí, kteří si na festival rezervují čas, a chceme, aby měli dostatečný programový výběr.

Festival skončil, ale v Brně po něm zůstaly „stopy“ – pamětní deska na nádraží a Kameny zmizelých. Kde přesně je najdeme a řekla byste k nim pár slov?

Každoročně na festivalu pokládáme Kameny zmizelých, jsou o něco větší než Stolpersteiny a vyrábějí se v ČR a je

možné je objednat přes Židovskou obec Brno nebo i přes náš spolek ŠTETL. V loňském roce jsme položili dva kameny za rodinu Cornelia Stracha na ulici Orlí 3 a v letošním roce za Friderike a Johanna Wittalovy před jejich vilou v Hroznové 39. Na pátém nástupišti Hlavního nádraží v Brně připomíná zmíněný Památník zmizelých oběti všech brněnských transportů na místě, ze kterého vyjel dne 16. listopadu 1941 první transport do Minsku.

ŠTETL pracuje celoročně, jaké budou nejbližší akce?

Centrum židovské kultury ŠTETL funguje celoročně, v říjnu znovu uvede zážitkový program pod názvem *Zapomenuté životy našich sousedů*, který diváky provede historickými událostmi prostřednictvím postav židovských obyvatel, kteří v té době v Brně, konkrétně ve vile Engelsman, žili. Dále opět uvedeme inscenaci *Příběh knihy* ve vile Löw-Beer a také brněnské ozvěny festivalu izraelského filmu Kolnoa v kině Art. Do konce roku připravujeme ještě mnoho procházek po stopách židovské historie a architektury, besedy, přednášky, čištění Kamenů zmizelých a také oslavu svátku Chanuka. Více informací se lidé mohou dozvědět na našich webových stránkách www.stetl.cz a na sociálních sítích. (am)

... a jazzový koncert v Alfě. Foto K. Rusňáková.

RESTAURÁTORSKÁ OPRAVA PRŮČELÍ JERUZALÉMSKÉ SYNAGOGY

Jeruzalémská synagoga v polovině roku 2023 odhalila své opravené průčelí, které se po dva roky skrývalo za

ment a železobeton, nově se zjednodušila imitace mramoru technikou štukolustra, malby na sádrovou omítku ná-

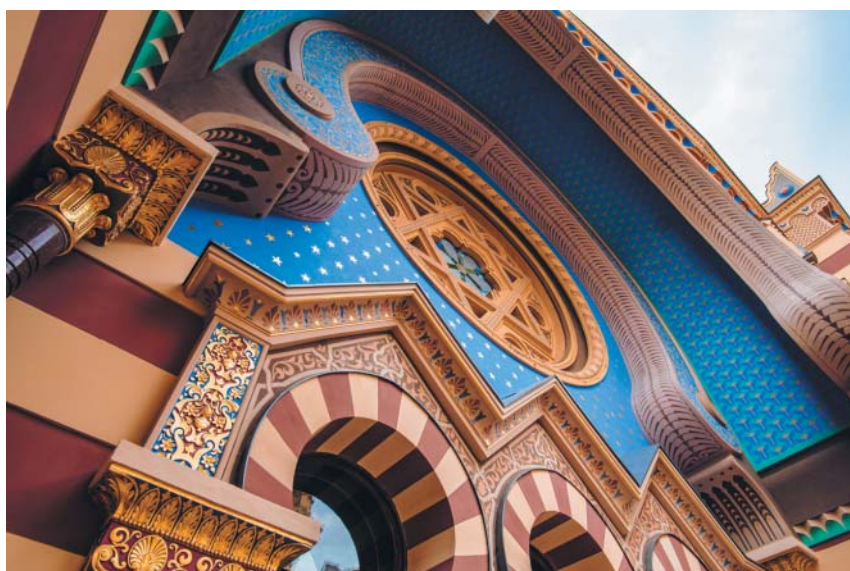
Centrální okno hlavní fasády.

zástěnami lešení. Oprava již byla více než nutná, zejména horní partie s kamenným desaterem a bohatě plastickou atikou byly v havarijním stavu ohrožujícím návštěvníky synagogy i kolemjdoucí. Nejmladší pražskou synagogu, nahrazující Velkodvorskou, Cikánovu a Novou, které byly zničeny v letech 1898–1906 během asanace, projektoval jeden z nejvýznamnějších tvůrců židovské architektury, vídeňský architekt židovského původu Wilhelm Stiassny. Celá synagoga vystavěná v duchu maurského a secesního tvarosloví, a zejména její západní průčelí s nápadně pestrým členěním a barevností, patří k nejvýstavnějším židovským chrámům nejen v Praze.

TECHNOLOGIE

Opravě sice předcházela rozsáhlá projekční a technická příprava, dokonalé seznámení však mohlo nastat až na základě podrobné prohlídky z pevného lešení na jaře roku 2022. Přelom 19. a 20. století přinesl do stavebnictví nové postupy a technologie. Štuková výzdoba byla připravována v dílně odléváním do forem a na stavbě byla sestavována do pásů a větších celků. Do praxe byly uvedeny nové materiály, ce-

sledně zavoskovanou do vysokého lesku. Tyto a další technologie byly využity i v Jeruzalémské synagoze a předpokladem dobrého výsledku restaurování byla znalost těchto materiálů

Bohatá ornamentální výzdoba hlavního průčelí.

a technologií i zkušenost s jejich opravou. Pro tento nelehký úkol byla vybrána jako generální dodavatel firma Status stavební, a. s., restaurátorské práce provádělo sdružení restaurátorů Monumento, s. r. o.

PŮVODNÍ BAREVNOST

Předcházející oprava průčelí byla provedena v roce 2001. Během ní došlo k úpravám barevnosti některých míst, jak napovídají snímky Dany Cabanové a Petra Klimenta v publikaci Arna Paříka *Pražské synagogy* z roku 2000, to znamená nejméně rok před opravou. Díky provedeným sondám a jejich laboratornímu vyšetření byla odhalena pravá původní barevnost jednotlivých částí výzdoby. Potvrdilo se, že tyrkysově zelené pilastry mají původně červenohnědou barvu jako žulové sloupy v přízemí, modrý podklad oblouků s nápisy nad vchodem byl původně v barvě terakoty a dalších překvapení bylo ještě několik.

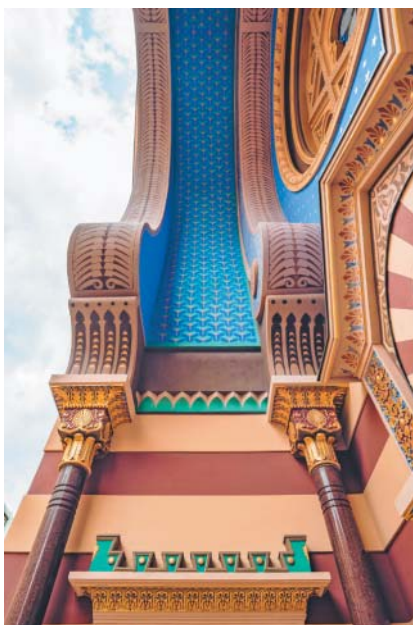
Původně použité vápenné nátěry a mastné tempéry byly při poslední opravě na exponovaných plochách průčelí přetřeny akrylátovou barvou, která povrch uzavřela. Bylo rozhodnuto, že pro plochy barevně bosáže a další povětrností namáhané architektonické prvky bude jako nový nátěr použita sol-silikátová barva. Pro dekory kryté hloubkou portiku byla použita restaurátorská retuš minerálními pigmenty se speciálním akrylovým pojítkem. Pro každý odstín bylo provedeno několik vzorků a na jejich základě byly vybrány a odsouhlaseny tóny pro realizaci. U architektonic-

kých prvků byla barevnost přizpůsobena původní variantě, polychromie plastických detailů byla barevně redukována jen místy a mírně posunuta byla i barevnost malovaných šablonových dekorů. Při obnově původní barevnosti bylo dů-

ležité i srovnání s výmalbou interiéru a posílení výtvarné jednoty interiéru a exteriéru. Posun směrem k původnímu řešení zvýraznil monumentalitu průčelí a logiku jeho architektonického členění.

ZODPOVĚDNOST A ZAUJETÍ

Nejnáročnější byla oprava horních partií, kamenného desatera s masivním betonovým podstavcem a také složitého plastického „krajkoví“ atiky. Předchozí užití špatně tvarovatelného pozinkovaného plechu bylo nahrazeno tvárným plechem olověným. Restaurátorské práce byly náročné a použité postupy bylo nutné postupně ověřovat a přizpůsobovat. Obě firmy k náročnému úkolu přistupovaly s potřebnou erudicí, zodpovědností a zaujetím, a tak je možné dokončené práce ohodnotit jako provedené ve velmi dobré kvalitě. Od července se o tom může přesvědčit nejen pražská široká veřejnost.

Původní barevnost byla citlivě obnovena.

Akci připravila a řídila Matana, a. s., správce nemovitostí Židovské obce v Praze, ve spolupráci technickým dozorem investora akademickým malířem Václavem Špalem a odpovědnými zaměstnanci ŽOP. Generálním dodavatelem byla společnost Status, a. s.

VÁCLAV ŠPALE

JINDŘICH WALDES V JERUZALÉMSKÉ SYNAGOZE

Výstava, kterou připravily k 80. výročí úmrtí Jindřicha Waldese společně Státní oblastní archiv v Praze (SOA Praha)

Hlavní průčelí, celkový pohled. Foto na této dvoustraně Jiří Juráček.

a Národní technické muzeum (NTM) v roce 2021, doputovala na svých cestách po České republice i do Jeruzalémské synagogy, která je důstojným místem pro připomenutí osudů tohoto významného předválečného podnikatele a mecenáše.

Oproti svému původnímu rozsahu, jak byla prezentována v NTM, je výstava pro podmínky Jeruzalémské synagogy mírně upravena a redukována. I tak se ale návštěvníci seznámí s životními osudy Jindřicha Waldese a s rozvojem jeho firmy Waldes a spol., která se z malé dílny vyvinula ve světově proslulou firmu s řadou výrobních filiálek v zahraničí. Jeho firma proslula zejména výrobou známých stiskacích knoflíků Koh-i-noor. Historii a činnost obchodního impéria značky Waldes a spol. dokládá bohatý obrazový materiál, například fotografie továren po celém světě, výrobků, reklam či plánů budov, dosud nepublikovaných, které se autorům výstavy podařilo nashromáždit.

Výstava potrvá v Jeruzalémské synagoze do konce října 2023 a bude doplněna o přednášku obou autorů ze SOA

Praha a NTM. Aktuální informace o doprovodných akcích naleznete na webu www.synagogue.cz a na FB profilu Jeruzalémské synagogy.

Jindřich Waldes (1876–1941) patřil bezesporu k významným osobnostem nejen hospodářského, ale i kulturního a společenského života v první polovině 20. století. Vypracoval se z řadového zaměstnance na majitele firmy, záhy se zařadil mezi podnikatelskou elitu a získal si proslulost i daleko za hranicemi své vlasti a vydobyl si zejména díky inovacím pevnou pozici na mezinárodním trhu.

Své zisky z podnikatelské činnosti využíval Jindřich Waldes hojně k podpoře umění, sportu a vzdělávání. Známým se stalo jím založené, ve světě jediné existující muzeum knoflíků nebo jeho rozsáhlá kolekce českého výtvarného umění a také podpora řady umělců, mezi nimiž nelze nezmínit jeho dlouholetého přítele, malíře Františka Kupku. Již méně však toho bylo do dnešní doby známo o jeho velké lásce ke sportu, která vyústila v založení vlastního sportovního klubu, ale také o úsilí o zlepšení odborného vzdělávání, které vyvrcholilo založením podnikové odborné školy.

Dokázal čelit výzvám a hospodářským krizím, politické události však ovlivnit nemohl. Nástup nacismu v Německu,

Detail výzdoby s maursko-secesními prvky.

arizace a vytvoření Protektorátu Čechy a Morava měly vliv nejen na jím založenou a spoluvlastněnou společnost, ale zejména pro něj osobně fatální dopad z důvodu jeho židovského původu.

pv

SAMURAJ A TI DALŠÍ

Před padesáti lety zemřel Jean-Pierre Melville

Letos 2. srpna si svět filmu připomněl, že je to už padesát let od smrti jednoho z nejvýraznějších francouzských filmových režisérů 20. století Jeana-Pierra Melvilla. Autor filmů, jež trvale poznamenaly světovou kinematografii, považovaný za duchovního otce francouzské nové vlny, se narodil v roce 1917 v Paříži jako Jean-Pierre Grumbach v židovské rodině pocházející z Alsaska.

Fotografování a filmem se zabýval

už od třicátých let, ale povinná vojenská služba a následující vpád německé armády mu dočasně zabránily věnovat se kinematografii profesionálně.

Po porážce Francie v roce 1940 se stal příslušníkem francouzského hnutí odporu a účastnil se řady akcí, namířených proti německým okupantům. Jako krycí jméno – *nom de guerre* – si vybral příjmení svého oblíbeného amerického spisovatele Hermana Melvilla, které si potom ponechal i po skončení války. Jako odbojář a jako Žid byl v okupované Francii ohrožen hned dvakrát. V roce 1942 se mu podařilo přejít pyrenejské hranice do Španělska, odplout do Anglie a vstoupit do armády Svobodných Francouzů, organizované Charlesem de Gaullem. Během dvouleté válečné služby bojoval už jako Jean-Pierre Melville na italské frontě v bitvě u Monte Cassina a později i na francouzském území.

Po návratu z války chtěl svoji filmovou činnost formalizovat a požádal o licenci, která by mu umožnila stát se asistentem režie. Jeho žádost byla ale zamítnuta. Melville se poté rozhodl, že založí studio a bude natáčet ve vlastní produkci. Zejména v prvních letech mu riskantní rozhodnutí vyšlo a Melville začal režírovat filmy, jež se zařadily k nepominutelným dílům světové kinematografie.

ODBOJ

Zkušenosti z odboje inspirovaly Melvillea ke třem mistrovským snímkům: *Ml-*

čení moře (1949), *Kněz Léon Morin* (1961) a *Armáda stínů* (1969). Ve všech se setkáváme s tím, co Bertrand Tavernier v dokumentárním filmu *Putování francouzským filmem* označuje za „vážný, temný tón“, když na jiném místě mluví o tom, že „Melville dokázal sjednotit své inspirační zdroje a zbavit je jakýchkoli nadbytečných prvků“.

Mlčení moře, jímž se Melville rázem dostal mezi přední francouzské režiséry, je adaptací románu Jeana Brullera: ten své dílo napsal a vydal během nacistické okupace v podzemním nakladatelství Minuit pod pseudonymem Vercors. Jde o příběh německého důstojníka, jemuž je po obsazení Francie přiděleno ubytování v domě obývaném starším mužem a jeho neteří. Vzdělaný a zdvořilý důstojník se snaží ve stále znovu zahajovaných rozhovorech sdělit svým nedobrovolným hostitelům svou náklonnost k Francii a dobré úmysly, které Němce do Francie přivedly: „Jsem hudebník, ale nehraju na nic, jsem skladatel. To je celý můj život. Je zvláštní být najednou voják, ale přesto té války nelituji. Ne, myslím, že z ní vezdou velké věci. Odpusťte, možná jsem se vás dotkl, ale myslím to upřímně.

Věřím tomu z lásky k Francii. Z této války vzejdou pro Německo a Francii velké věci. Myslím si to co můj otec, že nad Evropou vyjde slunce. Přejí vám dobrou noc.“ Jediná odpověď, které se dočká, je mlčení. Nicholas Bell film charakterizoval jako „nezapomenutelnou ozvěnu zla, jež bylo umožněno tváří v tvář nevědomosti a slepé věrnosti“.

Také *Armáda stínů*, chronologicky třetí snímek ze série odehrávající se v okupované Francii, je adaptací literární předlohy, zde stejnojmenného románu Josepha Kessela z roku 1943. Melville zůstává románu v zásadě věrný, ale zároveň do něj vkládá některé ze svých vlastních vzpomínek: „*Armáda stínů* je retrospektivní snění; nostalgická pouť do doby, která měla hluboký dopad na mou generaci. 20. října 1942 mi bylo 25 let. Byl jsem voják od konce října 1937... Měl jsem za sebou tři roky vojenského života (včetně jednoho roku války) a dva roky odboje. Muže to poznamená, věřte mi. Doba války byla ohavná, strašná a... úžasná!“ uvedl v jednom z interview. Ve filmu jsou obsazeni slavní herci: Simone Signoretová, Paul Meurisse a Lino Ventura. V hlavní roli odbojáře Gerbiera si režisér podle svého vyjádření neuměl představit nikoho jiného než právě Venturu a většina diváků mu dá po zhlédnutí snímku jistě zapravdu a ani nepozná, že během natáčení spolu Melville a Ventura mluvili pouze přes asistenty, jak úsměvně dokládá Bertrand Tavernier ve zmíněném *Putování francouzským filmem*: „Melville: „Pane Pellegrine, požádejte pana Venturu, ať vejde a pověsí klobouk Pellegrin udělal dva kroky a zopakoval to, co Ventura už slyšel.

„Pane Pellegrine, zeptejte se pana Melvilla, jestli si mám s kloboukem pověsit i kabát.““

Prostřední z odbojové trojice, snímek *Kněz Léon Morin*, jako by na první pohled do Melvillovy filmografie ani nepatřil: prvoplánově je veden rozhovorem mezi mladou vdovou po židovském komunistovi ateistkou Barny a katolickým

knězem Morinem na téma víry v Boha. A přesto je tento neobvyklý příběh o víře, politických názorech a tělesné přitažlivosti z období francouzské okupace pokládán za jeden z vrcholů Melvillovy tvorby. Je opět adaptací literární předlohy, stejnojmenného románu belgické spisovatelky Béatrix Beckové z roku 1952, za něž autorka získala významnou francouzskou Goncourtovu cenu.

Jean-Pierre Melville. Foto archiv.

Mlčení moře, záběr z filmu.

Přestože režisér tvrdí, že ho náboženská tematika nezajímala, hlavním námětem autobiografické předlohy Beckové je náboženská konverze. Navíc je to jediný Melvillův film, který má výraznější židovské téma.

Vše se odehrává během okupace v části Francie, kterou kontroluje fašistická Itálie a Morin je členem odboje. Vdova Barny si postupně uvědomuje, že se do kněze zamilovala, ale pokračuje

Lino Ventura v *Armádě stínů*. Filmový záběr.

s ním v duchovních rozhovorech, jež jí nahrazují nenaplněnou lásku ke kolegyni Sabině. „Mé hovory s Morinem jednou nebo víckrát týdně se teď staly součástí mého života. Cítila jsem se doma víc než kdekoli jinde v té hovorně, která připomínala zrušenou prádelnu a jejíž podlaha se leskla jak zrcadlo.“

Do hlavní role kněze obsadil Melville Jeana-Paula Belmonda, čímž začala jejich dlouholetá spolupráce. V Belmondově podání si je Morin vědom své fyzické i duševní přitažlivosti a baví se flirtováním se ženami. Nikdy jim však nedovolí žádný tělesný kontakt a nechává je trápit se neopětovanou láskou. Výjimečné výkony herců, odstup od tématu a zdánlivě oddramatizování děje činí z tohoto snímku nevšední fasetu Melvillova díla.

TEMNÉ TRAGÉDIE

Dalším autorovým celoživotním tématem byly příběhy o policistech a lupičích, gangsterech a mafiánech. Melville, píše filmový kritik Steve Cohn, „obdivoval americkou kulturu, jak naznačuje už jeho pseudonym. Po Paříži jezdil v obrovském cadillacu, s kloboukem Stetson a leteckými slunečními brýlemi. Pil kokakolu a poslouchal americké rádio. Přitahovala ho díla amerických režisérů Johna Forda a Howarda Hawkse, protože šlo o nestárnoucí ságy o hrdinech

a padouších. Snažil se vytvořit si vlastní panteon tím, že spojil americký étos se svým poválečným cítěním. V jeho pojetí to byla Amerika, která zachránila Francii a zbavila ji německé okupace.“

SAMURAJ

Do téhle skupiny patří filmy *Bob hazardér* (1955), *Nejstarší Ferchaux* (1963), *Druhý dech* (1966) a především *Samuraj* (1967). *Samuraje* mnozí považují za Melvillův vůbec nejlepší film. V žádném případě se však nejedná o nápodobu amerických gangsterských příběhů. Melville přetvořil tento žánr v temné tragédie, vyprávěné neuvěřitelně přímočarým a minimalistickým filmovým jazykem. Jednoduchý děj není vůbec to hlavní. Vedení herců a práce s obrazem, to je to, co unáší celý film kupředu jako paprsek, do něhož se spojují a sjednocují záběry a jenž neobsahuje nic, ale opravdu vůbec nic nadbytečného. V příběhu nájemného vraha, odehrávajícím se v Paříži šedesátých let, se chvílemi zdá, že pohyb filmu vpřed je hlavní, neli jediný důvod, proč se na plátně odehrává, co se odehrává. Ale nejde v žádném případě o formalistickou nudu.

Samuraje i další Melvillovy snímky sledujeme navzdory jejich zdánlivě pomalému tempu s napětím a časem už téměř bez dechu. Způsob, jakým jsou natočeny, jim dodává vnitřní pravdivost, založenou na přesně dávkované skutečnosti. Melvilla obdivovali začínající fil-

Alain Delon v *Samurajovi*. Filmový záběr.

maři Jean-Luc Godard, François Truffaut a další, kteří se za nějaký čas stali tvůrci „nové vlny“ a prosadili se ve světovém měřítku. Zbožňovali moderní neteřel ztvárnění Melvillových příběhů, často natočených na ulici skrytou kamerou. Ale pozor – *Samuraj*, v němž roli chladného zabijáka Jefa Costella hraje Alain Delon, je současně pokládán za

jeden z nejpečlivěji propracovaných filmů v dějinách kinematografie. Melville zkrátka téměř v každém snímku nastavil vlastní a nová pravidla a tvůrci nové vlny ho v tom následovali.

Totéž platí i o hercích, které do svých filmů obsazoval. Alain Delon, Lino Ventura nebo Jean-Paul Belmondo, kteří u něj začínali, se stali neodmyslitelnou součástí nové francouzské vlny i další historie francouzského filmu. Po premiéře *Samuraje* Melville uvedl:

„Už v roce 1963 jsem napsal scénář přímo pro Alaina Delona. On ovšem v té době hodně točil v zahraničí. Když jsem mu za pár let o scénáři řekl, trval na tom, že mu ho musím okamžitě přečíst. A tak jsem dorazil do jeho bytu a začal číst. Alain Delon seděl nehnutě s tvář v dlanech. Pak se najednou podíval na hodinky a zastavil mě. „Poslouchám vás už víc

Jean-Paul Belmondo ve filmu *Kněz Léon Morin*.

než sedm minut a neslyšel jsem ani jedinou větu dialogu. To mi stačí. Ten film budu dělat. Jaký má název?‘ *Samuraj*,‘ odpověděl jsem mu. Delon se zvedl a beze slova mi naznačil, ať jdu za ním.

Zavedl mě do své ložnice, kde kromě koženého gauče bylo pouze samurajské kopí, meč a dýka.“

Na závěr dejme ještě jednu slovo Stevu Cohnovi: „Někteří filmoví historici Melvilla považují za jakousi postavu Mojžíše, který pomáhal vést novou vlnu do země zaslíbené, aniž se podílel na jejich plodech. V roce 1973, kdy 55letý režisér zemřel na infarkt, měl za sebou pouhých 14 dokončených filmů, z nichž nejméně šest patří mezi uznávanou klasiku. Vedle Jeana-

Luca Godarda a Françoise Truffauta na něj jako na klíčového tvůrce poukazovali i uznávaní režiséři jako John Woo, Quentin Tarantino, Michael Mann, Volker Schlöndorff, Johnnie To a Martin Scorsese. Pokud se odkaz člověka nejlépe měří nejen jeho kvalitou, ale i úctou jeho kolegů, pak se přínos Jeana-Pierra Melvilla kinematografii jistě řadí k těm největším.“ **jd**

PRÍBEH TROCH GENERÁCIÍ

O Knihe našich nepominuteľných životov

Peter Frankl sa systematicky zaoberá analýzou dejín, súčasného stavu a perspektív židovskej komunity na Slovensku. Opiera sa pritom o rodinnú minulosť, vlastné skúsenosti a aktívne využíva aj poznatky získané z archívov a literatúry. V zatiaľ poslednej (a v mnohom najzaujímavejšej) knihe však prekročil hranice dovtedajšieho časopriestoru. Modelový (miestami trochu schematický) príbeh troch generácií jednej rodiny začína na území Slovenska, prechádza z Československa na územie Sovietskeho zväzu a končí v povojnovej Argentíne. Historicky sa dej pohybuje od 19. storočia až po neznámu (hoci naznačenú) budúcnosť.

PRVÁ GENERÁCIA

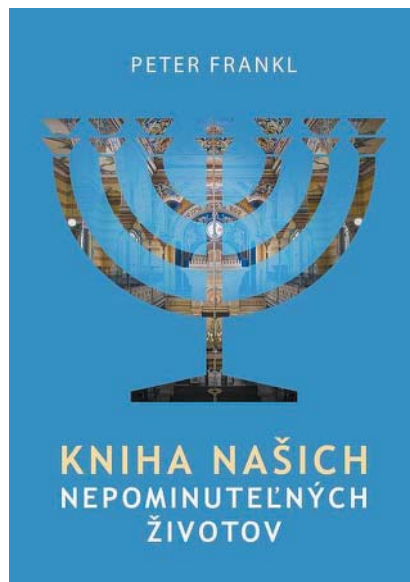
Prvú generáciu predstavuje Jakub Laub, ktorý sa narodil v roku 1870 v nomenovanej obci. Ako mladší syn nenašiel v rodine možnosť uplatniť naplno svoje schopnosti, preto presídlil do väčšieho (opäť anonymného) mesta. Jeho život prebiehal v trojuholníku rodina – obchod – kehila. Rozumne sa oženil a v dlhoročnom manželstve sa narodilo jediné dieťa, dcéra Johana. Ekonomickú prosperitu zabezpečovali príjmy z výroby a úspešného predaja kvalitných alkoholických nápojov. Laubovou túžbou je „odkrojiť si svoj kus koláča, ale zostať židom“. Ako tradične veriaci bol presvedčený, že židovstvo „je dlhá niť, ktorá sa tiahne generáciami a na ktorú sme povinní nadviazať“. Stredobodom jeho úsilia sa stala preto kehila. Riadil sa príkazmi a zákazmi Tóry. Talmud prijímal s rozpakmi. Vadilo mu, že neponúka jednoznačné riešenia. Autoritu Šulchan aruchu akceptoval s výhradou. Vyplynula z faktu, že (na rozdiel od Zákona) autorom nebol B-h, ale človek. Svoje názory aplikoval nielen v rodine, ale aj v práci pre náboženskú obec, v ktorej sa aktívne angažoval. Trápilo ho, že miestna komunita inklinovala k reformnému (neologickému) judaizmu.

Protagonista (vlastne autor) v tejto časti knihy podrobne opisuje postupný rozklad ortodoxného spôsobu života a úsilie udržiavať staré tradície aj v liberálnejších spoločenských pomeroch. Jakuba Lauba čoraz viac hnevalo, že „teraz obec nevedú najvzdelanejší, teda rabíni, ale najmocnejší, ktorí dostanú najviac hlasov“. Spolu s podobne zmýšľajúcimi sa preto rozhodli založiť vlastnú, prísne ortodoxnú

obec. V týchto pasážach sa pozitívne prejavuje, že vďaka znalosti dobových archívnych prameňov Frankl problematiku dôverne pozná. Zasvätené popisuje rozdielne predstavy a motivácie členov obce, ale aj nepochopenie majority pre krok, ktorý narušal (dodnes rozšírené) presvedčenie o názorovej homogenite židovských spoluobčanov. Potvrzuje, že „ľudia zvonka“ nepoznali (alebo odmietali akceptovať) známu pravdu „dvaja židia, tri názory“. Zaujímavý je aj realistický popis byrokratických prístupov k vzniku novej obce, ktorý odráža autorovu znalosť dobových archívnych materiálov.

DCÉRA JOHANA

Predstavy o správnom židovskom živote Laub realizoval nielen vo verejnom priestore, ale usiloval sa presadiť ich aj

vo svojej rodine. Neželal si, aby dcéra Johana navštevovala miestnu (podľa neho príliš liberálnu) židovskú školu. Poslal ju preto do „lepších“ pomerov v Košiciach a neskôr v Bratislave. Výsledkom bol neželaný efekt. Johana v novom prostredí citlivo vnímala sociálnu nespravodlivosť dobovej spoločnosti a čoraz viac sa prikláňala ku komunistickej ideológii. Keď sa Jakub dozvedel, že ju zatkli za účasť na nepovolenej demonštrácii a nie je ochotná zmeniť názory, dcéry sa vzdal. Nedozvedel sa preto, že (s tichou podporou matky) odišla do Prahy a po náhodnom sexe s komunistickým priateľom sa jej

narodil syn Vladimír. Napriek materstvu intenzívne pokračovala v politickej práci. Za odmenu ju strana vyslala do Moskvy. Syn a manžel ostali doma.

Aj po skončení stáže Johana ostala v Sovietskom zväze a pracovala v neprosperujúcom kolchoze. Skôr než stihla ohlásiť úradom zistenie, že vedenia družstva kradne, títo ju obvinili z protisovietskej činnosti. Ako bolo vtedy zvykom, Johanu zatkli a popravili.

VNUK VLADIMÍR

Jednoduchý život nemal ani Vladimír. Jeho otec, ktorý pred starostlivosťou o syna uprednostňoval alkohol a diskusie so súdruhmi, predčasne zomrel. Autonehoda pripravila o život aj Vladimírových starých rodičov a úrady poslali nešťastné dieťa na Slovensko. Jakub Laub ho spočiatku chcel poslať do sirotinca. Keď ale zistil, že chlapec je nadaný a má židovské vedomosti, zmenil názor. Rozhodol sa nájsť preňho v Poľsku „správnu ješivu“, ktorá mu rozšíri židovské vzdelanie a ochráni ho pred vplyvmi škodlivých moderných názorov.

Starostlivo premyslené riešenie však prekazil holokaust. Na rozdiel od starých rodičov Vladimír dokázal aj v nehostinnom poľskom prostredí prežiť. Po oslobodení emigroval do Palestíny, odkiaľ presídlil do Južnej Ameriky. V Argentíne si založil rodinu a našiel nový zmysel života. V intenciách starého otca Jakuba založil novú obec a pracoval na obnovení a udržiavaní židovských tradícií...

Na osudoch troch generácií jednej rodiny Peter Frankl prezentuje vývoj židovskej komunity ako komplikovanú špirálu, spojenú so vzostupmi, pádmi a hľadaním nových ciest, ktoré často skončili v slepých uličkách. Súčasťou týchto zložitých procesov je nevyhnutne transformácia „večných právd“. Autor toto dianie nechápe ako prejav zániku, ale ako hľadanie ukotvenia vo svete, ktorý (nielen v dôsledku holokaustu) je iný, než si predtým ľudia dokázali predstaviť.

Kniha našich nepominuteľných životov mapuje osudy židovskej komunity v 20. a 21. storočí. Pokiaľ viem, momentálne je k dispozícii len v elektronickej forme, čím sa, žiaľ, pre časť záujemcov stáva nedostupnou. Treba veriť, že túto „chybu“ sa podarí napraviť... **PETER SALNER**

Peter Frankl: *Kniha našich nepominuteľných životov*. ŽNO 2023. E-kniha, cena 5 eur.

PŮVAB IRACIONÁLNA

Katharina von Kellenbach o feministickém antijudaismu

Německá protestantská teoložka Katharina von Kellenbach (1960) vydala v roce 1994 knihu *Anti-Judaism in Feminist Religious Writings*, v níž upozorňuje na anti-judaistické předsudky mnoha feministických křesťanských teoložek. Ty se ve své snaze odhalovat diskriminaci vůči ženám a ženství v biblických knihách často dopouštějí jiné nespravedlnosti: vyzdvihování Nového zákona a Ježíše jako „feministy“ v protikladu se „zpátečnickým a patriarchálním“ Starým zákonem, hebrejskou Biblií a judaismem. Kniha zajímavě reflektuje úzké vidění, neznalost či (obvykle nevědomou) předpojatost mnoha autorek a dokumentuje zakořenění antijudaismu v křesťanském myšlení.

Z NEZNALOSTI ČI ZE ZVYKU

Von Kellenbach knihu začíná vlastním příběhem. Když se rozhodla doplnit si vzdělání na americké univerzitě, potkala svou, jak říká, „první Židovku“. V rozhovoru s ní se představila jako „budoucí farářka“ a žena odpověděla, že studuje, aby se stala rabínkou. Von Kellenbach spontánně odvětila: „Ale to není možné!“ Díky své reakci si uvědomila, že teologické přednášky na domovské univerzitě o „utlačujících pravidlech šabatu, pokryteckých zákonech kašrutu, šovinistických levitech a farizejích a slepém dodržování Tóry“ jí vytvořily „kulturní zátěž předsudků“ o judaismu jako o výlučně mužském, patriarchálním a sexistickém náboženství. Začala se tím zabývat a soustředila se na antijudaistické narativy obsažené jak v interpretaci příběhů, tak v jazyce, hodnocení, v řečeném i zamlčeném.

Když studovala feministickou teologii, byla součástí feministické hermeneutiky kritika dualistického konstruktů naší reality, tj. rozdělení světa do opozit: dobrý/špatný, světlý/temný apod. Odtud feministická kritika přístupu „bud', a nebo“ a požadavek přístupu inkluзивního: „jak, tak i“. Oběti dualitního pohledu na svět byli i Židé, kteří v křesťanství získali roli „těch druhých“. Navzdory feministické kritice tohoto přístupu řada křesťanských teoložek pohled přebrala, le von Kellenbach „z neznalosti či ze zvyku“.

Tyto teoložky pokračovaly v dichotomii Starého zákona jako překonaného a Nového zákona jako inovátorského a přejaly obvykle i argumenty, kterými se mladší

křesťanství vymezovalo vůči judaismu. Jednak popisují judaismus jako antitezi křesťanských názorů a hodnot, přičemž judaismu přisuzují „negativní“ pól – zákaz proti lásce, soud proti příslibu, přisnost proti milosti, slovo proti duchu. Dále přebírají starý argument viny a trestu Židů a „vítězství“ křesťanství. Judaismus tím pádem prezentují jako „zastaralý a přežitý“, zatímco křesťanství se stává univerzální pravdou. Pokračují tak nejen v (uměle) dualitě, ale i v hodnotícím postoji.

Ephraim Moshe Lilien: *Královna Šabat*, 1900.

DEJUDAIZOVANÝ JEŽÍŠ

Nejčastější narativ se týká postavy Ježíše. Ten je dejudaizován, tj. vydělen z kontextu své doby a náboženství, interpretován jako radikální rebel a postaven do protikladu vůči „patriarchálnímu, konzervativnímu, sexistickému“ judaismu. Pomíjí se, že vystoupil v době bouřlivých proměn judaismu a byl jedním z mnoha jeho reformátorů, přičemž jeho učení obsahovalo obě polohy – jak vstřícnější, tak přísnější postoj vůči ženám.

Judaismus je též ztotožněn s patriarchátem, který „zničil matriarchální společnosti“. Patriarchální uspořádání společnosti však existovalo již před Izraely (jeho postupné etablování se odhaduje na období mezi 5.–3. tisíciletím př. o. l.) a existence matriarchálních společností je stále věcí diskuse. Společnosti blízké matriarchátu navíc nelze stavět do protikladu s patriarchátem, nebyly „opakem“ („nadvládou žen“). Jiné autorky vyslovují ideu

„rejudaizace“, kdy je vina za nenaplnění prvokřesťanských eschatologických očekávání a vzestup patriarchální církve dávana helenizovanému židovskému vlivu.

REAKCE NA ROZUM

Nejvážnějším obviněním judaismu (a paralelou tradičního křesťanského obvinění) je obvinění z „matkovraždy“, tj. ze „zabití Bohyně“. Von Kellenbach upozorňuje na to, že charakteristika judaismu jako mužského monoteismu ignoruje ženské a vztahové rysy jazyka o Božství. V hlubších výkladových rovinách hraje významnou roli Šechina jako Boží přítomnost, Bat kol (ozvěna, dosl. „dcera hlasu“) jako Božský hlas, Moudrost, Duch (hebr. *ruach*), Tóra (popisovaná v kabale jako nevěsta) aj.

Ve „svatém zápalu“ boje proti rasismu, sexismu, chudobě či apartheidu feministické křesťanské autorky také mohou antisemitismus zlehčovat známým klišé: „Židé jsou bílí, vlivní a mocní, nejsou v bezprostředním nebezpečí, tak antisemitismus není vážný problém.“ Zájem o židovské utrpení musí být vyvážen zájmem o utrpení černých Afričanů, utrpení žen, palestinské utrpení, utrpení bezdomovců – tj. pozornost je odvedena k jiné skupině a utrpení je zobecněno. „Výsledkem je, že židovské utrpení se stává politickou metaforou bez péče o skutečné Židy.“

Von Kellenbach osvětluje, jak náročné je vymanit se z mentálních a emočních vzorců. Ukazuje i na potřebu rozlišit faktický a mytický přístup k realitě. Osobně se domnívám, že je potřeba mytickou realitu respektovat, protože je skutečností a její jazyk je jazykem duše. Většina lidí ji ale nedokáže rozlišovat. Současný vzestup mytického vidění světa, jak je zjevný např. z konspiračních teorií, je reakcí na přílišné zdůrazňování rozumu, který nutně nemůže mít odpovědi na všechny otázky. Deborah Lipstadt, historička holokaustu a v současné době zmocněnkyně pro monitorování antisemitismu a boj s ním při vládě USA, mluví o „přesvědčivém, neodolatelném třpytu mytického myšlení a iracionálna pro lidi bez ohledu na úroveň vzdělání, zvláště když je lež zakořeněna v prastarém společenském a kulturním fenoménu“. Křesťanský antijudaismus je bohužel takovým fenoménem a jak von Kellenbach ukazuje, práce s jeho rozkrytím a uvolněním je výzvou.

TEREZIE DUBINOVÁ

Katharina von Kellenbach: *Anti-Judaism in Feminist Religious Writings*, Oxford University Press, 1994.

VÁLKA OPRAVDU VYPUKLA

Ladislav Grosman: Z dopisů o jomkipurové válce

K připomenutí atmosféry, která panovala v Izraeli poté, co na zemi před padesáti lety 6. října 1973 na svátek Jom kipur zaútočily egyptské a syrské armády (vyzbrojené Sovětským svazem), přetiskujeme úryvky z textů prozaika a scenáristy Ladislava Grosmana (1921–1981), autora novely Obchod na korze, podle níž natočili režiséři Ján Kadár a Elmar Klos slavný stejnojmenný film. Grosman přežil na Slovensku válečná léta, zažil perzekuci i ilegality, do Izraele odešel po sovětské okupaci Československa roku 1968. Následující (redakčně upravené) části jsou vybrány z dopisů, které autor adresoval rodinné přítelkyni Mileně Králové do Švýcarska. Knižně vyšly roku 2019 v nakladatelství Akropolis ve čtvrtém svazku Grosmanových spisů (více viz Rch 7/2019).

28. října (odpoledne) 1973

Drahá Milenko,

válka opravdu vypukla. Pozoruhodné na tom je, jak dlouho trvá, než to člověku dojde. Nemluvím tady jen o sobě. Ohromení, jsem přesvědčen, bylo všestranné. Tohle nebylo překvapení, tohle bylo superpřekvapení, morová rána, snad někde v mozkových závitech některých vedoucích činitelů předvídaná, ale zcela neregistrovaná ve vědomí lidí a společnosti. Tohle byl zkrat ve chvíli, kdy se zdálo, že světlo je nejintenzivnější a trvalé. Tohle byl trest za lehkomyšlnost, za dřimotu v době, která žádala bdělost, za vychloubačnost a bezstarostnost jedné společnosti uspané ať už vědomě, nebo nevědomě uklidňujícími prostředky.

(...) Nikdo nevěděl vůbec nic. Podívali jsme se s Editkou z okna a najednou jsme viděli, že se ulice zaplňuje lidmi. Ze silnice sem zazníval zvýšený ruch automobilů. „Pojďme,“ řekl jsem, „musíme se podívat ven, co se vlastně děje.“ Opět jsem otočil knoflíkem tranzistorového rádia. Nic. Hluché. „Když v rádiu nic neříkají, pak se vůbec nic neděje,“ řekl jsem. „Ale děje se,“ trvala Editka na svém. „Svolávají lidi. Berou je přímo z kostela. Mladé i starší záložníky. Viděla jsem to na vlastní oči. Jdou na frontu, ani se nejdou rozloučit domů,“ trvala na svém a pak ukáza-

la prstem na dvůr, který je slepou uličkou, „vidíš ho?“

Z rádia se ozýval hluchý pískot. Jeden tak asi třicetiletý člověk roznášel po domech obsílky. Držel je v ruce a vzhlížel k číslu domu. „Tak to je mobilizace,“ řekla Editka. Hned jsme viděli druhého, třetího a čtvrtého posla s obsílkami, vcházeli i do našeho domu. Na schodišti nastal ruch. Z rádia napořád pískalo a neříkali nic.

Na křižovatce od nás do sídliště zvaného Rimon stál shluk lidí. Na jednom z domů viselo z balkonu skládací něco se štítky a s číslem jednotky. Na rohu zasta-

Jomkipurová válka – mobilizovaní Izraelci jdou na frontu. Foto archiv.

vovaly dodávky a nákladní auta. Civilové do nich nastupovali a mizeli z dohledu. Panika nebyla, ale napětí narůstalo. Nikdo nic nevěděl. Pouze to, že je částečná mobilizace, která se provádí prostřednictvím posílů, rychlejších a spolehlivějších než ta nejspolehlivější vyhláška na poště.

Viděl jsem ten ruch na ulici, ty hloučky na křižovatce, mládence i starší pány, všichni s tlumoky čekající na odvoz do střediska anebo přímo na frontu, a zachvěl jsem se.

(...) Už ani nevím, jak nám uběhl čas do toho prvního vojnového večera. Ano, už si vzpomínám. U okna, na ulici, u telefonu a hlavně v rádia. V půl třetí začalo rádio podávat hlášení: „Egyptské a syrské ozbrojené síly porušily deset minut před čtrnáctou hodinou příměří a vypukly boje.“ Nepamatuji si na přesnou formulaci zprávy. Ještě se podívám do novin, ale až později. Civilní obrana vyzvala občany dát do pořádku protiletectvé kryty a připravit rezervu vody, zatemnit od západu slunce všechna okna a tak podobně...

(...) Setmělo se. V kostelích zůstali jen starci a také jeden náš souseď, který je z Bratislavy a který není starý, zato velice nábožný. Podle předpisů se bohoslužby na Jom kipur končí až s východem první hvězdy. Celý den půstu je věnován výluč-

ně modlitbám. Tentokrát tomu tak nebylo. Lidé odcházeli ze synagogy v talisech, v modlitebních šátcích a v bačkorách; mnozí tak odjížděli na frontu. Bylo 6. října odpoledne, den největšího židovského svátku.

29. října 1973

Drahá Milenko,

začátek každé války je asi všude stejný. Něco se ti šíleně rychle ztrácí před očima a něco jiného zrovna takovou šílenou rychlostí narůstá. To první „něco“, to je normální všední život, na který jsme si všichni zvykli a který považujeme za samozřejmý, to druhé „něco“, to jsou podmínky diktované prudce změněnými okolnostmi.

Vysvitlo, že nemáme doma nic k snědku. „Skočíš pro chleba?“ zeptala se mě Editka, „já půjdu na nákup do města, koupím nějaké konzervy a cukr.“ Mohlo být kolem sedmé hodiny. V noci jsme nespali. Silnicí projížděla auta, ve vzduchu byla slyšet letadla a helikoptéry. S helikoptéry máme již jistou zkušenost z války v 69. roku.

Někdo nám už tenkrát řekl, že helikoptéry dopravují z fronty do nemocnic v zázemí raněné. Vzduch se chvěl prudkými nárazy prolétávajících helikoptér. „Že by už bylo tolik raněných?“ ozvala se Editka.

(...) Seděl jsem za volantem. Snídat se přece musí. Automaticky jsem přibrzdil. Zastavil mě vlasatý, asi pěta-, šestadvacetiletý člověk s tlumokem na ramenou. Když jsem se rozjel, zeptal se mě: „Jedeš směrem k Haifské křižovatce?“

„Ano,“ řekl jsem mechanicky, třebaže jsem vůbec neměl v úmyslu jet k Haifské křižovatce vzdálené asi dvacet kilometrů.

„Do války?“ zeptal jsem se. Viděl jsem ho v zrcátku před sebou. Přikývl a vzápětí hlasitě zív. „Co se dá dělat?“ Žádné vlastenecké řeči nevedl. Viděl jsem, že má prsten. „Ženatý?“ zeptal jsem se. „Tři děti,“ odpověděl přesně podle starého židovského fóru, v němž dotázaný neodpovídá pouze na položenou otázku, ale i na možnou další otázku. „Ke všem čertům,“ zív ještě jednou, „já vůbec nespál.“ Nebyl oholený. Vysvitlo, že je povoláním pekař, na vojně dělostřelec. „Bude to dlouho trvat?“ zeptal jsem se ho.

„Co?“ vyprskl. Byl zamyšlen.

„Myslím válka.“

„Kdo to může vědět?“ Řekl to s lehkostí, za ním se parně schovávaly obavy a sta-

rosti. „Pekli jsme chleba do rána,“ řekl. „I do foroty. Aby si lidi nemysleli, že nebude co jíst. Ženský nadělají paniku nato-tata. Myslí, že totiž nebude v nedostatku mouky či pečáren, ale v rozvozu. Nejsou vozy.auta byla zmobilizována.“ Opět zívá.

Zastavili nás další stopaři. Také vojáci v záložce. Můj první stopař musel vystoupit, aby tamti mohli dovnitř. Mám jenom jedny dveře. Pokračoval jsem v cestě k Haifské křižovatce. (...)

„Tak jsme v hezké prdeli,“ řekl jeden z mých stopařů.

„Jak to, že jsme v prdeli? Co to žvaníš za nesmysly?“ ozval se ten druhý.

„Egyptané se přeplavili přes kanál a útočí na náš z tisíců hlavní děl a Syřané na nás uhodili na Golanských kopcích s menší silou, tanky sjedou s kopců a vniknou do vnitrozemí!“ vysvětloval klidně ten jeden.

„Odkud, člověče, ty zprávy máte?“ zeptal jsem se.

„Z novin,“ řekl klidně.

„Vyšly noviny?“ zeptal jsem se.

„Proč by neměly vyjít noviny?“ upřimně se podívil mému údivu.

(...)

Drahá Milenko,

píšeš, že tě zajímá každá podrobnost, všechno, co se děje nejen kolem mě, ale i to, co se děje a dělo ve mně a v mém nejbližším okolí.

(...)

Podíval jsem se oknem na dvůr. Zaslých jsem totiž dětské hlasy. Dětské hlasy jsou i za války balzámem. Venku na trávníku jsem zahlédl dva asi patnáctileté chlapce a dvě děvčátka v tomtéž věku. Zrovna si rozložili celou dopisovnou a balíčkovou poštu a řadili ji podle adres a domů, do nichž ji roznášeli. Bylo jasné, že se ujali práce listonošů. Slyšel jsem už mezitím výzvy, aby se hlásili dobrovolníci k této práci i k jiným. Nahmulo se jich všude tolik, až je museli poslat domů. Nezkušenost osvobozuje; čtyři děti se vážně radily, jak nejrychleji a nejhospodárněji zvládnout roznášku.

Napsal jsem dopis, dal jsem ho do obálky a odnesl na poštu. Fungovala, pracovala, všechno pracovalo, všechno fungovalo: spoje, autobusy, vlaky, rádio, televize, noviny, zásobování benzinem. Ženy se v obchodech přesvědčily, že zboží je dost, a chovaly se ukázněněji. Hádky a tlačenice přestaly. Lidé nakupovali jen to, co skutečně potřebovali. Zázemí se za-

čalo uklidňovat a konsolidovat. Po vzepětí prvních několika dnů, které se podobalo výbuchu sopky lidských vášní před koncem světa, začal se život vracet do kolejí. Sice do jiných kolejí, než jsou ty, po nichž se jezdí v mírových dobách, ale přece jen do pořádku. To, co zůstalo, byla úzkost a napětí a napětí z úzkosti.

(...)

Byl jsem u holiče a ten holič, na jehož židli jsem seděl, byl nervák. Snad si ani neuvědomoval, že mě přímo tluč, jak mi pohyboval hlavou z jedné strany na druhou. Nejdřív mi umyl vlasy. Ani jsem si nevšiml, že mě posadil do pozice, jako když mi jde pustit žilou, podložil mosaznou mísu a polil mi hlavu studenou vodou. „Co to, člověče, děláte?“ V rádiu zrovna komentovali fakt, že Němci odmítli Američanům převážet přes své území zbraně do Izraele. „Člověk aby se z toho zbláznil,“ komentoval to holič. „Nejdřív nás hubili pro nečistou rasu, a teď nás prodávají kvůli několika sudům nafty. Kvůli nim bychom se tady mohli utopit ve vlastní krvi!“ Opět mě fackoval. Komentátor v rádiu mluvil o západoevropských státech a jejich postoji od začátku této tragédie, která vešla do novin

ké zájmy bez ohledu na morálku?“ Holič zavřel rádio a vzteklým pohybem ruky mi narovnal hlavu.

(...)

Kioskáře Bena Mošeho snad není možno ničím překvapit. Když jsme prý přežili tento Jom kipur (mínal sobotu, kdy vypukla válka), pak všechno ostatní se také dá do pořádku. Je to otázka času. Času a utrpení. Utrpení a obětí. Ano, zbytečných obětí... V podstatě mi řekl, že se staly tři zázraky.

„Víš, co se mohlo stát, kdyby na nás nezaútočili na Jom kipur, ale třeba na Sukot?“ zeptal se a vysvětlil mi věc následovně. Na postní den Jom kipur jsou Židé buď v kostelích, nebo doma. A to i ti, kteří nevěří, nejsou pobožní, nebo jsou dokonce ateisté. Ani ateisté nevycházejí tento den na výlety, na pikniky. Všechno je umrtvené, všechno je pohrouženo do myšlenky, aby bylo po půstu, nebo se rozjímá. Všichni se modlí, národ si tluč pěstí do prsou a odřikává modlitbu: *Al chet še-chatanu* – za „hříchy, jichž jsme se dopustili“. Na silnicích není živého člověka kromě policie a ambulancí. Teď si prý mám představit, že ten útok nepřišel na Jom kipur a že by tytéž obrovské armády egyptské a syrské zaútočily třeba na Sukot nebo jiný svátek anebo třeba obyčejnou sobotu. „Dovedeš si představit ten chaos, ty zmatky? To je asi jeden milion lidí mimo svůj domov, v Safedu, v Sachne, v Negevu, v Galileji. Kam naši lidé necestují, řekni, když je volno? Jen když si to jezdí, jen když nejsou doma... Dovedeš si představit tu paniku, která by se strhla na silnicích,

Modlitba na bojišti. Foto archiv.

a snad i do historie jako válka soudného dne. V rádiu padlo slovo Československo, Chamberlain, Daladier a všechna ta známá jména před necelými čtyřiceti lety. „Že by se duch těchto politiků vznášel nad západní Evropou i dnes?“ ptal se komentátor. „Holandsko projevilo se židovským státem solidaritu: jako to malé dítě v Andersenově pohádce ukázalo prstem na krále a řeklo: ‚Král je nahý.‘ Holandsko si troufalo hlasitě říci pravdu. Už jen čekám, kdo vyhlásí Holandsko za bílého Žida. Odvážilo se říci, že Izrael byl 6. října napaden, a teď schytává facky ze všech stran. Jeden arabský stát za druhým mu vypovídá naftový obchod. Tedy rozhodují opravdu jen momentální egoistic-

ty zácpy? Jak by se mohla udělat mobilizace?“ Takhle to trvalo šest nebo osm hodin, než první záložníci přišli na pomoc aktivně sloužícím mladíkům na obou frontách. Ano, to prý musím vědět, šest, někde osm i více hodin drželi osmnácti-, devatenáctiletí mladíci fronty na svých ramenou, na svých tělech. Byli sami překvapeni útokem ve dvě hodiny na Jom kipur, ne méně než celý národ a snad i velitelství. Mám si prý zapsat za uši, že se o tom ještě bude hodně mluvit, jak se mohlo stát, že velitelství neprovedlo mobilizaci alespoň částečně. „Řeknu ti pravdu, bylo nám asi už příliš dobře, že jsme zapomněli na to, kde vlastně žijeme. A to je první zázrak, že vůbec žijeme.“

Claims Conference ועידת התביעות
The Conference on Jewish Material Claims Against Germany

UPOZORNĚNÍ PRO PŘEŽIVŠÍ HOLOKAUSTU

Pokud jste přežili holocaust a dosud jste neobdrželi žádné odškodnění (ani od Claims Conference, ani od německé či rakouské vlády), neprodleně nás kontaktujte. Můžete mít nárok na odškodnění.

Claims Conference vyjednala s německou vládou následující uvolnění kritérií pro přístup k odškodňovacím fondům.

FOND NOUZE – DOPLŇKOVÉ PLATBY: Židovským obětem nacismu, které mají nárok na odškodnění z Fondu nouze (Hardship Fund), byly schváleny roční doplňkové platby ve výši přibližně 1200 EUR v průběhu let 2023–2027. Pokud jste již obdrželi doplňkovou platbu z Fondu nouze (Hardship Fund), což znamená platby v průběhu dvou let ve výši 2400 EUR, nemusíte o ni znovu žádat. Budete muset pouze předložit potvrzení o žití. Zaregistrujte se laskavě v systému Paneem pro výplatu v roce 2023 (poté se budete registrovat každoročně až do roku 2027). Ozveme prostřednictvím Paneem, abychom registraci potvrdili. Pokud jste se přestěhovali nebo se Vám neozýváme, kontaktujte nás. Pokud jste nikdy nevznegli nárok, termín pro platbu za rok 2023 je 31. prosince 2023.

Přeživší holocaustu, kteří dříve neměli nárok na doplňkovou platbu z Fondu nouze (Hardship Fund), protože obdrželi jednorázové platby od německé vlády (např. z Länderhärtefonds), mohou o doplňkovou platbu nyní požádat. Pozůstali, kteří pobírají německý nebo rakouský důchod za pronásledování během holocaustu – BEG, fond podle článku 2, program pro konkrétní oblast (RSP), rakouský důchod pro oběti (Opferausweis) –, nemají nárok na získání doplňkové platby z Fondu nouze (Hardship Fund).

NOVĚ SCHVÁLENÁ OTEVŘENÁ GHETTA: Židé, kteří přežili holocaust a byli pronásledováni v níže uvedených otevřených ghettech po dobu nejméně tří měsíců, mohou mít nárok na měsíční důchod z fondu podle článku 2 nebo z fondu CEE:

- V Rumunsku přežili pronásledování v těchto místech: Bukurešť, Adjud, Beiuș, Blaj, Caracal, Dumbrăveni, Făgăraș, Hațeg, Luduș, Mediaș, Nălaț-Vad, Oravice, Păclise, Pitești, Șarmașu, Sighișoara, Târnăveni, Tinca, Turnu Severin, Arad, Brăila, Brașov, Buhusi, Călărași, Deva, Dorohoi, Fălțiceni, Huși, Iliu, Lugoj, Ploiești, Podul Iloaiei, Sibiu, Suceava, Târgu Frumos, Timisoara, Turda, Alba Iulia, Bacau, Barlad, Botosani, Buzău, Constanța, Craiova, Focsani, Galatz, Harlau, Iasi, Pascani, Piatra Neamt, Roman, Romanicu Sarat, Stefanesti, Targu Mures, Targu Neamt, Tecuci a Vaslui, a to v období od srpna 1941 do srpna 1944;
- V Bulharsku přeživší pronásledováni v Dobriči, Kazanluku, Kŭrdžali, Loveči, Nevrokopu (alias Gotse Delčev), Nikopolu, Plovdivu, Popovu, Preslavi, Provadiji, Turgovišti a Jambolu, a to v období mezi zářím 1942 a zářím 1944.

Kromě toho mohou mít všichni příjemci důchodů, kteří se nacházeli v některém z výše uvedených otevřených ghatt v Rumunsku nebo Bulharsku a narodili se po 1. lednu 1928, nárok na jednorázovou platbu z Fondu pro dětské přeživší, který spravuje Claims Conference. Poznámka: Židovské oběti nacismu z těchto otevřených ghatt v Rumunsku a Bulharsku mohou mít rovněž nárok na důchod z fondu ZRBG (důchod za ghetto). Tento důchod není spravován Claims Conference. Obratťe se, prosím, na nejbližší německé velvyslanectví nebo konzulát nebo na <https://www.germany.info/us-en/service/07-Pension/ghetto-financial-compensation/920638>.

FOND PRO DĚTSKÉ PŘEŽIVŠÍ: Kromě ostatních oprávněných žadatelů uvedených výše může Fond pro dětské přeživší poskytnout jednorázovou platbu těm, kteří patří mezi „Tisíc dětí“, ve výši 2500 EUR (2500 USD) na osobu. Přibližně 1400 dětí bylo nuceno opustit své rodiče, když byly zachráněny z nacistického Německa a nacisty okupovaných zemí a odvezeny do Spojených států. Kontaktujte nás a zjistěte podrobnosti o nároku na tento příspěvek.

VÝPLATA MANŽELŮ/MANŽELKÁM ZEMŘELÝCH PŘÍJEMCŮ Z FONDU PODLE ČLÁNKU 2/CEE:

Claims Conference bude poskytovat platby oprávněným manželům/manželkám zemřelých příjemců z fondu podle článku 2 střední a východní Evropy (CEE). Manžel/manželka příjemce z fondu podle článku 2/CEE může mít po smrti příjemce z fondu podle článku 2/CEE nárok na platby po dobu až 9 měsíců, vyplácené ve třech čtvrtletních splátkách, pokud jsou splněny následující podmínky:

1. Manžel/manželka ke dni výplaty žije; a
2. Manžel/manželka byl/a v době úmrtí příjemkyně/příjemce z fondu podle článku 2/CEE ženatý/provdaná za příjemkyni/příjemce z fondu podle článku 2/CEE; a
3. Příjemce/příjemkyně podpory z fondu podle článku 2/CEE zemřel/a kdykoli v době, kdy pobíral/a platbu z programu.

Manžel/manželka osoby, která přežila holocaust, musí být v době každé platby naživu. Ostatní dědicové, včetně dětí, nemají na žádnou platbu nárok. Žádost si můžete stáhnout z našich webových stránek na adrese: www.claimscon.org/apply.

Německá vláda zřídila podobný program pro pozůstalé manžele/manželky z měsíčních odškodňovacích důchodů vyplacených na základě německého spolkového zákona o odškodnění, jiných německých spolkových zákonů o odškodnění nebo vládních programů (někdy označovaných jako Wiedergutmachung), a to pro přeživší holocaust, kteří zemřeli 1. ledna 2020 nebo později. Další informace naleznete u BADV nebo si můžete stáhnout žádost z webových stránek BADV na adrese

<https://www.badv.bund.de/DE/OffeneVermoegensfragen/UebergangsleistungenEhegattenNSOpfer/antrag.html>.

DŮCHODOVÝ PROGRAM PRO PRONÁSLEDOVANÉ V KONKRÉTNÍ OBLASTI (RSP): Byl vytvořen penzijní program pro přeživší, kteří v současné době nepobírají důchod, kteří strávili dobu nejméně tří měsíců: (i) v obléhání Leningradu (ii) pronásledování v Rumunsku nebo (iii) se ukrývali ve Francii. Uplatňují se příjmová/majetková kritéria fondu podle článku 2/CEE. Splnění kritérií programu RSP opravňuje přeživšího k výplatě z Fondu pro dětské přeživší, pokud je splněno věkové kritérium (narozený v roce 1928 nebo později).

Pro více informací kontaktujte:

CLAIMS CONFERENCE

Postfach 90 05 43

60445 Frankfurt am Main, Deutschland

Tel: +49-69-970-7010 Fax: +49-69-9707-0140

E-mail: A2-HF-CEEF2@claimscon.org

IZRAEL: Jom kipur před 50 lety

Pravidelní čtenáři *Rech* si vzpomenou na rok 2017. Téma 50 let od šestidenní války bylo tak frekventované a silné, že ho tato rubrika výtěžila dvakrát. Vyvolá podobný zájem téma 50 let od války jomkipurové? Ta se odehrála od 6. do 26. října 1973.

Zdá se, že ano, vždyť už zářijový *Rech* se zabýval novým filmem o Goldě Meirové, který je s tou válkou propojen. Ale různých postřehů bude více. Už proto, že obě války – šestidenní z června 1967 a jomkipurová z října 1973 – vyvolávají různé, ba odlišné asociace či úvahy.

KDY PŘIJDE DOBA LEDOVÁ?

Výsledek té první se dodnes pojí s tím, čemu se říká okupace. Ano, od června 1967 má Izrael pod kontrolou palestinská území (tehdy to bylo území jordánské, v případě Gazy egyptské) a jejich obyvatelé. Už 56 let je to sice bezpečnostní pojistka, ale zároveň koule na noze působící bolesti, emoce i traumata. Hlavně u Palestinců, ale i u Izraelců. A nerýsuje se mírové řešení.

Výsledek té druhé se pojí s konstatováním, že to byla poslední existenční válka

Izraele. Tedy taková, v níž by porážka vedla ke zničení Státu Izrael. Od té doby sice Izrael absolvoval dvě války v Libanonu (1978, 2006), okupaci jeho jihu (1985–2000), dvě palestinská povstání, zvaná intifády (1987–1993, 2000–2005) a několik „miniválek“ proti raketám z Pásma Gazy, ale to už nešlo o války existenční.

Poslední existenční válkou tak zůstává jomkipurová z října 1973, válka, kdy překvapivý útok Egypta a Sýrie v počátečních chvílích skutečně hrozil porážkou. Leč zároveň válka, kdy Izrael dokázal neblahou situaci zvrátit v taktické vítězství. Naskytá se samozřejmě otázka, zda byla poslední existenční válkou v rámci dosavadní řady, nebo onou definitivně poslední, po níž už nebude následovat žádná tohoto charakteru.

Je to jako s ledovými dobami ve čtvrtohorách. Žijeme v době poledové s tím, že glaciál, který skončil před 12 tisíci lety, byl ten definitivně poslední? Nebo

žijeme v době meziledové, která je jen poněkud delší, než byly ty předchozí, ale dříve či později ji stejně ukončí další glaciál? Přesnou odpověď neznáme.

Zmíněné války (1967, 1973) mají i svůj aktualizací moment skrze ruskou invazi na Ukrajinu. Rusko si připadá jako Izrael v červnu 1967 a „prodává“ svůj útok z 24. února 2022 jako válku preventivní. Tedy motivovanou tím, co vedlo Izrael zahájit tu šestidenní. Ale tato podsouvaná představa pomíjí zásadní body. Egypt 15. května 1967 požádal o stažení vojáků OSN z hraniční zóny. 21. května zablokoval Tiránskou úžinu (a přístav Ejlat) pro izraelské

Ariel Šaron (uprostřed) a jeho posádka během hodnocení situace. Foto Shabtai Tal.

lodě. Rádio Káhira hrozilo „totální válkou, která vyústí ve vyhlazení sionistické existence“. Ničím takovým Ukrajina nehrozila a brutální slova zaznívají z Moskvy na adresu Kyjeva, ne obráceně.

Ukrajina si připadá spíš jako Izrael v říjnu 1973. Byla napadena a úspěšně bránit se dokáže jen díky vojenské pomoci zvenčí. Je přesvědčena, že zbraní a munice by měla dostávat víc. Právě toto je téma, které stojí za reflexi. Jak se Izrael napadený před 50 lety dokázal ubránit a ještě vyznění války změnit ve svůj prospěch?

DÍKY ZA AZORY

O tom se již ve světě psalo. Už na jaře to shrnul Dennis Ross, veterán americké diplomacie na Blízkém východě, v textu pro web The Jerusalem Strategic Tribune.

Podle Rosse nebyly americko-izraelské vztahy až do Ronalda Reagana nijak výjimečné. USA se řídily mylnými předpoklady, že distancují-li se od Izraele, přinese

jim to zisky u Arabů, zatímco spolupráce s Izraelem by jim u Arabů přivodila ztráty – diplomatické i strategické.

Ještě v roce 1970 prezident Nixon suspendoval dodávku stíhaček F-4 pro Izrael, neboť věřil, že si tak získá přízeň egyptského prezidenta Násira. Omyl. Násir se poté přiklonil k Moskvě a k dočkám její výzbroje.

Změnu přinesla až jomkipurová válka. Ještě několik dnů po 6. říjnu, útoku Egypta a Sýrie na Izrael, Amerika váhala. Dilem proto, že Nixon čekal na arabské reakce. Dilem proto, že jeho poradce a ministr zahraničí Kissinger věřil ve vojenský pat na bojišti a v to, že přijde chvíle pro jeho diplomacii. Teprve když Sověti a Egyptané nepodpořili rezoluci Rady bezpečnosti OSN o příměří a boj se nevyvíjel pro Izrael dobře, dospěl Nixon k rozhodnutí, že nedovolí, aby sovětské zbraně (užívané Egyptany a Sýřany) porazily zbraně americké (užívané Izraelci, ač v menší míře než později).

Roli tu sehrál ještě jeden moment. 8. října premiérka Meirová schválila namontování třinácti jaderných hlavice na střely Jericho pod stíhačkami. Což byla akce tak nápadná, že nemohla uniknout Američanům. Pak už se Nixon rozhodl zahájit operaci Nickel Grass – letecký

most do Izraele, který vstoupil do dějin („pošlete tam vše, co může létat“). Bylo jím dopraveno 22 tisíc tun výzbroje od tanků až po munici.

Americké stíhací bombardéry létaly do Izraele samy. Především díky tomu, že Portugalsko – jiné evropské státy pomoc Izraeli či při leteckém mostu odmítly – poskytlo svou základnu na Azorských ostrovech pro mezipřistání a doplňování paliva.

Výsledek vypadal takto. Stroje F-4 startovaly z USA. Po zastávkách na Azorech a amerických letadlových lodích ve Středozemním moři přistávaly v Lodu, piloti vystoupili a vraceli se transportními letadly domů, zatímco na jejich místa sedali Izraelci, kteří vzápětí startovali do bojů.

Tento moment zásadně přispěl k obratu v jomkipurové válce i vztazích Izraele a USA vůbec. Ale přenosný do jiných situací, třeba na Ukrajinu, není.

ZBYNĚK PETRÁČEK

KOPYTO A MŇOUK ...a další události

/Vybráno z českých médií/

Chátrají desítky let, teď to ale vypadá, že se pro armádní budovy v Terezíně začne blýskat na lepší časy. Z Havarijního programu ministerstva kultury půjde v příštích pěti letech na opravy nejohroženějších objektů v pevnostním městě více než jedna miliarda korun. Pevnost Terezín, jejíž součástí jsou Žižkovy kasárny a několik dalších budov, byla založena 10. října 1780 Josefem II., kdy císař položil základní kámen. Roku 1782 byla pevnost prohlášena svobodným královským městem. Za druhé světové války tady nacisté zřídili židovské ghetto a koncentrační tábor, kde mezi lety 1941–1945 internovali 155 000 Židů z celé Evropy. Terezín poté využívala československá armáda. Od devadesátých let minulého století, kdy odtud odešli poslední vojáci, budovy chátrají. (usti.iDNES.cz, 31. 8.) ■ Na pátém nástupišti brněnského hlavního nádraží odhalili Památník zmizelých. Centrum židovské kultury tím slavnostně zahájilo druhý ročník multižánrového festivalu ŠTETL FEST. Památník tvoří deska, která se vnořuje do nosných sloupů nástupiště. Z desky vystupuje šesticípá hvězda a pod ní je nápis připomínající transporty tisíců židovských obyvatel Brna a okolních obcí do koncentračních a vyhlazovacích táborů. Právě z pátého nástupiště hlavního nádraží před téměř 82 lety deportoval první transport s názvem F tisíc brněnských Židů do gheta v Minsku. Následovalo ještě dalších deset transportů, které odvezly více než deset tisíc lidí do gheta v Terezíně. Po válce se do Brna vrátilo jen několik stovek židovských obyvatel. (iROZHLAS.cz, 1. 9.) ■ Dr. Alex Valdman z Telavivské univerzity povede blokovaný kurz na FF UK. Ve spolupráci Pražského centra židovských studií FF UK a katedry Blízkého východu FF UK s izraelským Leonid Nevzlin Research Center for Russian and East European Jewry se ve druhé polovině září uskuteční blokovaný přednáškový kurz History of Jews in Eastern Europe k problematice sociálních dějin Židů ve východní Evropě v moderní době. (ff.cuni.cz, 5. 9.)

■ Uznávaný vědec a objevitel první účinné vakcíny proti skvrnitému tyfu na světě, ale rovněž hrdina, který nejen díky svému výzkumu zachránil tisíce životů. Za pomoc Židům během druhé světové války bylo Rudolfo Weiglovi dokonce uděleno vyznamenání Spravedlivý mezi národy a za svůj objev byl opakovaně nominován na Nobelovu cenu. Narodil se přitom v Přerově, pro většinu místních je však jeho jméno neznámé. Změnit to má pamětní deska.

Připomínku muže, který byl původem moravský Němec, ale dobrovolně si později zvolil polskou národnost, odhalili večera u příležitosti 140. výročí jeho narození zástupci přerovské radnice ve vstupní hale budovy Vyšší odborné školy zdravotnické na náměstí Přerovského povstání. Slavnostnímu aktu přihlíželi Weiglůvi příbuzní včetně jeho vnučky Krystyny Weigl-Albert. (MF DNES, 6. 9.) ■ Přimo u silnice vedoucí do centra Hluboké nad Vltavou se nachází komplex bývalé místní židovské čtvrti. Její podstatná část teď získala status kulturní památky. Týká se to třeba i někdejší výroby masných lahůdek, která je už několik let zavřená. „Zcela mimořádný význam má zástavba jako celek z hlediska urbanistického. Při dálkových pohledech na město a zámek zaujímá dotčený soubor výsadní postavení a vytváří dnes už nezaměnitelnou siluetu příjezdové cesty, jak je patrné na mnoha vedutách nebo historických snímcích,“ píše se v rozhodnutí ministerstva kultury. Status kulturní památky mimo jiné získala i bývalá synagoga, která je dnes majetkem Československé církve husitské. Některé objekty v lokalitě, včetně barokního domu, vlastní soukromý developer, který na místě plánoval výstavbu bytů. (ČRo-cb.cz, 6. 9.) ■ Letos poprvé se pokládaly Kameny zmizelých také v Chrastí a u veřejnosti to i díky zdejšímu pedagogům vzbudilo velký ohlas. Do

zahrady u vily rodiny Heislerových se přišla podívat více než stovka lidí. Památku obětí holocaustu uctili ukázkovým způsobem. Položení Stolpersteinů v Chrastí inicioval a zajistil Jiří Schlangner, syn přeživší Hany Schlangerové Heislerové, s pomocí chrudimské historičky Alžběty Langové. (Chrudimské noviny.cz, 6. 9.) ■ Katolická církev během slavnostní mše ve vsi Markowa na jihovýchodě Polska blahorečila devítičlennou rodinu Ulmových, kterou v březnu 1944 zavraždili nacisté kvůli tomu, že u sebe skrývala Židy. Je to poprvé, kdy se takové pocty dostalo celé rodině, v tomto případě jde o dva dospělé a sedm dětí včetně čerstvě narozeného chlapce. Blahořečení je posledním stupněm před svatořečením. Papež František při modlitbě Anděl Páně ve Vatikánu Ulmovy nazval „paprskem světla“ v temnotách druhé světové války. Mši v Markowě koncebrovalo asi tisíc kněží a osmdesát biskupů. (MF DNES, 11. 9.) ■ Vtipy a karikatury humoristy Jiřího Wintera Neprakty kreslené černou tuší zná kdekdo, stejně jako ilustrace knih *Černí baroni* či *Neuvěřitelné příhody žáků Kopyta a Mňouka* od Miloslava Švandrlíka. Málokdo ale ví, že známý kreslíř byl též zapálený badatel, orientalista a zejména sběratel všeho možného. „Jednodušší by bylo udělat seznam toho, co Jiří neshíral. Jeho sbírky jsou rozsáhlé a často si je půjčovalo Národní i Náprstkovo muzeum k vystavení. Zájem o etnografii a sběratelství provázal Jiřího Wintera už od dětství. Bylo idylické. Narodil se v pražských Holešovicích, což za první republiky bylo klidné místo u Vltavy se spoustou

zeleně, parkem Stromovka a zoologickou zahradou. Tatínek byl židovského původu a provozoval sklenářství, maminka vyznávala křesťanství a starala se o rodinný koloniál. (Magazín Práva, 9. 9.) ■ Novostavba hlavní budovy lékařské fakulty v Plzni, rekonstrukce Velké synagogy a bytový dům Rezidence Hradištská v Plzni získaly tituly Stavba roku Plzeňského kraje 2022. Rozhodla o tom odborná porota, která vybírala z 21 staveb, které v soutěži získaly nominaci k postupu do závěrečného kola soutěže. (Impuls.cz, 8. 9.)

jd

ZAŠIL JSEM SE V MINULOSTI

(dokončení ze str. 7)

Jak se stalo, že jste se vydal na dráhu filmového historika?

Jako malý ochotník jsem chtěl být hercem. Pak mi od gymnázia učaroval film. V Zábřehu byla dvě kina, byl tam založený filmový klub, kupoval jsem si časopis *Film a doba*. Před maturitou v roce 1967 jsem sebral odvalu a jel jsem do Prahy na přijímací zkoušky na FAMU na obor režie. Samozřejmě mě nepřijali, ale pan režisér Klos, který tam tehdy ještě byl, mi doporučil mi, abych šel třeba na rok do Šumperku do divadla jako kulisák, nakoukal další filmy a abych se přihlásil za rok. Jenže mi hrozila vojna. Nakonec se mi podařilo nastoupit na univerzitu do Olomouce, nejprve na dvojbor tělesná výchova a čeština a v roce 1968 tam rozšířili kunsthistorii o trojbor dějiny literatury, divadla a filmu. Na ten jsem přestoupil a bylo to krásné studium.

V rámci seminární práce jsem v archivu Jaroslava Kvapila v Památníku národního písemnictví vypátral scénář Karla Čapka k filmu *Zlatý klíček*, o kterém se myslelo, že je ztracený, a našel jsem tam i dva scénáře Josefa Čapka, které se nikdy nezfilmovaly. Tím jsem si získal trošku pověst a došlo mi, že spíše než režisérem budu filmovým historikem.

Nepřipadala vám práce v archivu málo živá?

Vůbec! Měl jsem velkou výhodu v tom, že jsem nebyl ambiciózní, měl jsem radost, že jsem se dostal do filmového archivu, že se můžu dívat na staré filmy, věnovat se filmové historii, nikdy jsem nechtěl být žádným vedoucím (což bych stejně kvůli tetě Anně v Izraeli a tátovým „průserům“ nemohl). Dostal jsem epizodní role v několika filmech, ale záhy jsem pochopil, že to není pro mě; začal jsem psát do novin a časopisů, věnoval jsem se hlavně historii filmu. Víte, mě za normalizace blažilo, že se nemusím zabývat současností, propagandistickými blbostmi. Jako filmový historik jsem se zašil do minulosti. A dodnes se dokážu bavit starými komedii nebo klasickými americkými westerny.

Většina lidí si film *Kolja* spojuje se Svěrákovými, autorem námětu jste ale vy.

Impulzem pro námět i povídku byla konkrétní situace, kterou jsem zažil. Jednou ještě v osmdesátých letech jsem byl na nějakém odpoledním mejdanu a byla tam nádherná paní, napůl Židovka, napůl Gruzinka s malým chlapcem. A když jsem se po čase ptal po jejím osudu, dozvěděl jsem se, že ona se tu formálně vdala za českého manžela, a pak s tím synem odcestovala dál do světa a pak za tatínkem toho chlapce do Izraele. Říkal jsem si, doufám, že se s tím dobrosrdečným manželem rozvedla, protože ten pán by měl pěkný malér, manželka emigrantka... navíc ještě Ruska. Tak jsem si začal víceméně fabulovat, co by se stalo tomu českému manželovi, kdyby mu žena utekla a nechala mu tady ještě synka.

Po určité době jsem tenhle příběh vyprávěl Zdeňku Svěrákovi, a on ho zase vyprávěl doma synu Janovi, tomu se to překvapivě zalíbilo a už to bylo. Zdeněk pak zkombinoval můj příběh se svým rozpracovaným námětem o muzikantovi vyznávajícím z filharmonie kvůli bratrově emigraci.

Jste známý tím, že jste se setkal s řadou filmařů a herců.

Ano, a začalo to už na škole. V diplomové práci jsem se zabýval filmovou tvorbou Ivana Olbrachta a Vladislava Vančury. Na Zbraslavi tehdy ještě žila dr. Ludmila Vančurová, která měla vše zpracováno a poskytl mi materiál, i o manželových nerealizovaných filmových projektech.

Když bylo v roce 1983 padesáté výročí natočení Vančurova prvního filmu *Před maturitou*, napadlo mě svolat všechny tehdy ještě žijící představitele studentských rolí. Možná se to tolik neví, ale Vančura byl velmi progresivní filmař: pro ten film dělal poprvé casting, vybíral na pražských gymnáziích herce, aby 18leté studenty hráli skutečně osmnáctiletí. A Vančura na ty mladíky tak zapůsobil, že se mnozí stali filmaři, třeba František Čáp, František Šádek, Ota Hofman... Začal jsem navštěvovat pamětníky, starší režiséry, herce, herečky, což bylo až neuvěřitelné dobrodružství. Ukázalo mi to, co všechno pátrání ve filmové historii obnáší, jak zajímavé to je, a mnozí ti lidé byli vděční, že se o ně někdo zajímá. Práce byla současně moje záliba. To bych přál každému.

Připravila am.

ZA YVONNE PŘENOSILOVOU

V půli září se na Novém židovském hřbitově konal pohřeb, který vyvolal nezvyklou mediální pozornost. Konalo se poslední rozloučení se známou zpěvačkou a členkou pražské židovské obce Yvonne Přenosilovou, která si židovský pohřeb přála.

Pocházela z česko-rakouské rodiny, rodiče se brali v Jeruzalémě, kam otec uprchl, aby v řadách britské armády bojoval proti nacistům, a maminka, rozená ve Vídni, tam již dříve žila. Po válce se manželé usadili v Praze, kde se jim roku 1947 narodila dcera. Otce roku 1953 zatkli, věznili, poté poslali do kladenských dolů.

V patnácti letech ji přátelé přihlásili na „konkurz“ do divadla Semafor (který Miloš Forman natáčel skrytou kamerou, aby pak ze záběrů vznikla jeho vtípná prvotina). Do divadla ji sice nepřijali, ale všiml si jí skladatel Karel Mareš, který měl cit pro zajímavé hlasy, a vybral ji do skupiny Olympic. Ta v sezoně 1963–1964 vystupovala v Semaforu s pásmem *Ondráš*. Zpěvačku se silným, pozoruhodně řezavým hlasem proslavily zahraniční písně s českými texty (hity *Roň slzy* či *Boty proti lásce*); je považována za průkopnici českého rhythm and blues a rokenrolu.

Před maturitou, roku 1965, dostala nabídku jet do Anglie, kde měla několik koncertů. Po návratu z Londýna na podzim 1965 přešla ze Semaforu do nově vzniklého divadla Apollo; koncertovala doma i v zahraničí a patřila k nejoblíbenějším českým zpěvačkám.

V červnu 1968 podepsala manifest *Dva tisíce slov*. Po srpnové okupaci okamžitě emigrovala, usadila se v Německé spolkové republice. Pracovala několik let jako letuška, vdala se, založila rodinu, poté se díky Karlu Krylovi stala redaktorkou Svobodné Evropy, v níž připravovala hudební pořady, které i moderovala.

V roce 1994 se natrvalo vrátila do Prahy, také zde pracovala pro Svobodnou Evropu, později mj. moderovala autorský pořad *Sklípek* pro Country Radio, vystupovala na koncertech a v několika muzikálech.

Zemřela 11. září 2023. Přátelé na ni vzpomínají jako na inteligentní, vtípnou a bezprostřední ženu, zpěvačku bez hvězdných manýrů, která se nikdy nezabavila trémy.

(am)

Colum McCann APEIROGON

■ Bassam Aramin je Palestinec. Rami Elhanan je Izraelec a konflikt dvou zneprátených stran zasahuje do každého detailu jejich života. Svět se pro oba nenávratně změní poté, co tomuto konfliktu padnou za oběť jejich vlastní dcery: desetiletá Abir je zabita gumovým projektillem a třináctiletá Smadar se stane obětí sebevražedných atentátníků.

Irský spisovatel žijící v New Yorku Colum McCann se o jejich příběhu dozvěděl při cestě do Izraele v rámci aktivit neziskové organizace Narrative 4 zaměřené na sdílení příběhů. Zaujal ho natolik, že se o něm rozhodl napsat knihu. Strávil v Izraeli mnoho času, seznamoval se s prostředím, s rodinami obou otců, s jejich životy. Vznikl pravdivý příběh nepravděpodobného přátelství, které pozůstale spojuje a jímž se rozhodli řešit osobní tragédii i trvalou situaci, již oba trpí.

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2023. Z angličtiny přeložila Pavla Niklová. 496 stran, dop. cena 498 Kč.

David Jan Novotný ROZINKY V BLÁTĚ

■ V nové knize se autor vrací do svého známého prostředí, do pražské Páté čtvrti, bývalého Josefova. Píše se rok 1951 a do pražské čtvrti Josefov se stěhuje židovská rodina Neumanových. Hlavní postava, pětiletý Samuel Neuman, poznává ulice, dvorky a zákoutí Josefova, kde se odehrávají všední, ale také dramatické příběhy sousedů i rodiny Neumanovy, ovlivněné událostmi, které hýbaly Československem v padesátých a šedesátých letech.

Vydalo nakl. Ikar v Praze roku 2023. 392 stran, dop. cena 459 Kč.

Uvedení knihy *Rozinky v blátě* se koná **9. října** od 19 hodin v kavárně Božská lahvice (Bílková 6, Praha 1).

Petr Eidler NA ŠÁBES SE NEVRAŽDÍ

■ Nakladatelství Tympanum vydalo v edici Lupa audionahrávku první z židovské řady detektivek Petra Eidlera *Na šábes se nevraždí*. Čte ji Martin Preiss (8 hodin, 35 minut).

V pražském domově, kde žijí ti, kdo přežili holokaust, dojde ke dvěma pode-

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

zřelým úmrtím klientů. A to právě na šábes. Protože vedení nechce v ústavu vyvolat paniku, najme si soukromého detektiva, aby celou záležitost co možná nejdiskrétněji prošetřil. Detektivovu domněnku, že bude třeba pátrat v minulosti, brzy potvrdí náhodný nálezk jednoho válečného deníku.

Audiokniha je k dostání buď na CD (za 318 Kč), nebo ke stažení ve formátu MP3 (za 278 Kč) na adrese: <https://tympanum.cz/detail/tbooks-882064-na-sabese-nevrazdi>.

VÁLEČNÉ REKVIEM A OBĚTOVÁNÍ IZÁKA

■ Telavivské Muzeum moderního umění připravilo k 50. výročí jomkipurové války dvě události: výstavu z děl jednoho z nejvýraznějších izraelských režisérů Amose Gitaie nazvanou *Kipur, válečné rekviem* a vystavení sochy George Segala *Obětování Izáka*.

Amos Gitai, který na podzim 1973 čerstvě ukončil vojenskou službu a začínal studovat druhý ročník architektury na Technionu, narukoval do války jako rezervista. Odjel na sever na Golanské výšiny, a protože nemohl najít svou jednotku, připojil se s kamarádem k leteckému záchrannému týmu. Pět dní nepřetržitě létali a evakovali zraněné vojáky z golanských bojišť. Šestý den války, 11. října (shodou okolností na Gitaiovy 23. narozeniny), byli vysláni zachránit pilota, jehož letadlo dostalo zásah a on se katapultoval na syrské území. Během tohoto letu zasáhla virtuální syrská raketa. Pilot, kapitán Gadí Klein, byl na místě zabit a druhému pilotovi se podařilo přistát s vrtulníkem na izraelské půdě. Gitai, který byl rovněž zraněn, byl hospitalizován spolu se zbytkem týmu.

Jomkipurová válka určila jeho další život a přivedla ho k filmu. V Gitaiově bohaté tvorbě, která zahrnuje dokumentární, hrané i experimentální snímky (známé díky festivalu Kolnoa i u nás), se válka vrací ve výrazných momentech, osobních i politických. Výstava představuje krátké filmy, které Gitai natočil během války na 8milimetrovou ruční kameru; dále drásavé pastely, které nakreslil po válce; úryvky z dokumentárního filmu *Kipur: Vzpomínky na válku* (1994) a úvodní záběr

celovečerního filmu *Kipur* (2000). To vše spoluvytváří videoinstalaci *Kipur, válečné rekviem*, která vznikla speciálně pro výstavu a snaží se zprostředkovat válečný chaos a zmar.

Na sochu *Obětování Izáka* George Segala (1924–2000) upozornil Jan Placák v článku o třech umělcích z rodiny Segalů (viz *Rch* 7/2019). Americký umělec G. Segal se proslavil bílými sádrovými sochami v životní velikosti, z nichž mnohé byly vystaveny ve veřejném prostoru. Jeho plastika zobrazuje postavy Abrahama a Izáka v rozhodujícím okamžiku biblického příběhu. Dílo původně vzniklo na objednávku Nadace pro literaturu a umění v Tel Avivu, v květnu 1973 byla socha poprvé vystavena v centru Tel Avivu na náměstí Habima. Pět měsíců po instalaci vypukla jomkipurová válka, která dílu dodala naléhavost. Otec, který se chystá obětovat svého syna, byl přirovnáván k rodinám obětujícím syny ve válce.

Videoinstalace z děl Amose Gitaie i Segalova plastika jsou přístupné do ledna 2024 (více viz www.tamuseum.org.il, na níž naleznete i informace o velké výstavě

George Segal: *Obětování Izáka*.

nedávno zesnulého ruského konceptuálního malíře Ilji Kabakova a jeho ženy Emilie).

F. L. WRIGHT VE WINTERNITZOVĚ VILE

■ Nová výstava ve funkcionalistické Winternitzově vile v Košířích uvádí dlouhodobý projekt amerického fotografa Andrewa Pielage, který se rozhodl zdokumentovat kompletní realizované dílo Franka Lloyda Wrighta (430 staveb, včetně jedné synagogy), nejdůležitějšího představitele organické architektury minulého století.

Fotograf se ve výstavě zaměřuje na konkrétní Wrightovy organické principy, které ilustruje svými vlastními snímky. S těmi vás seznámí nejen expozice, ale také přednáška Andrewa Pielage, která proběhne **19. října** od 19 hodin. Více na www.loosovavila.cz.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, velký sál)

Káva o půl čtvrté

■ Ve středu **11. října** uvítáme na Kávě generálmajora JUDr. **Jiřího Komorouse**, který od roku 2013 působí jako ředitel Ochranné služby Policie České republiky (dříve Útvar pro ochranu ústavních činitelů). V minulosti vedl Národní protidrogovou centrálu.

Kavárna je otevřena od 14.30, program začíná v 15.30. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ A KULTURU ŽMP

■ **2. října** od 19.00, Maiselova synagoga: Projektce dokumentárního filmu **Letters From Brno** (Karen Kruger, Jeffery L. Gary). Oceněný dokumentární film *Dopisy z Brna* vypráví silný osobní příběh rodičovské lásky a oběti v době holokaustu. Od roku 2019 pátrá K. Kruger po stopách minulosti své matky a odkrývá tragický osud prarodičů prostřednictvím svědectví jejich dopisů psaných během nacistické okupace Československa. Úvodní slova k filmu pronese Karen Kruger.

V anglickém znění s českými titulky (2021, 64 min.). Vstup volný.

■ **15. října** od 10 hodin, dvůr OVK Maiselova 15: **Nedělní dílna pro rodiče a děti – Lvíček Arje vyrábí oponu pro synagogu**. Lvíček Arje bude dětem vyprávět o krásných textiliích, které lze vidět v synagogách. Navážeme na starobylou tradici a každé dítě si synagogální oponu vytvoří. Vstupné 90 Kč. Prohlídka: Maiselova synagoga.

■ **16. října** od 19.00, Maiselova synagoga: **Literárně-diskusní pořad s polským bohemistou, publicistou a překladatelem Aleksanderem Kaczorowským**, autorem publikace *Ota Pavel: Pod povrchem*. S Kaczorowským si budeme povídat o tvorbě a životních osudech prozaika a sportovního reportéra Oty Pavla, pokračovatele velké tradice středoevropské židovské literatury. Večer se koná ve spolupráci s Pražským literárním domem. Moderuje ředitel PLD D. Stecher. Vstup volný.

■ **19. října** od 19 hodin, Maiselova synagoga: **Rabínka v zácviku** je název nejen twitterového/X profilu, ale i právě vycházející knihy Kamily Kopřivové, první české rabínky. Kniha pojednává o židovství – o jeho podstatných aspektech, mysticismu, svátcích, feminismu a významných ženech, ale třeba i o tradičních receptech. Na

KULTURNÍ POŘADY

Mark Podwal: *Hošana raba*, 2002.

setkání přijali pozvání rebecin Jona Sidonová; Martina Viktorie Kopecká, farářka Církve československé husitské; Tereza Gafna Vaňová, moderátorka pořadu ČRo *Spirituála*; Eva Yildizová, ředitelka festivalu ŠTETL FEST; Pastoral Brothers alias Jakub Helebrant a Karel Müller, faráři Českobratrské církve evangelické, a novinář a reportér Jakub Szántó. Moderuje Michael Žantovský. Vstup volný.

■ **26. října** od 19.00, Maiselova synagoga: **Koncert vážné hudby – Trio Ribelino**. Koncert dechového souboru Trio Ribelino, pravidelně vystupujícího s Českým národním symfonickým orchestrem, který má v repertoáru skladby od klasicismu až po 20. století. Během večera zazní výběr z děl Ludwiga van Beethovena či skladby židovského autora Ervína Schulhoffa. Vstupenky lze zakoupit v Informačním a rezervačním centru muzea (Maiselova 15, Praha 1), v pražské pokladně – Via Musica a na webových stránkách Židovského muzea v Praze. Koncert se koná za finanční podpory Magistrátu hlavního města Prahy. Vstupné 230 Kč / 150 Kč.

DNY ŽIDOVSKÉ KULTURY OLOMOUC

■ Ve dnech **9.–22. října** pořádají Centrum judaistických studií Kurta a Ursuly Schubertových při Univerzitě Palackého a Židovská obec v Olomouci již 16. ročník festivalu Dny židovské kultury. Letošním mottem festivalu je „Ve spolku je síla“ a bohaté spolkové činnosti místní komunity je věnována řada akcí.

Festival tradičně nabízí pestrý program: v rámci zahájení se **9. 10.** od 17 hodin koná autorské čtení izraelského básníka Eliho Elijahua, od 20 hodin následuje koncert vynikajícího, v ČR známého trumpetisty Itamara Borochova a jeho kvarteta.

Program zahrnuje řadu přednášek, filmových projekcí, ale také městskou hru po stopách židovské komunity v Olomouci se zaměřením na její spolkové aktivity či procházka po stopách židovské komunity v Prostějově. Ve čtvrtek **12. 10.** vystoupí v Jazz Tibet klubu skupina Kafka Band (v níž vystupuje spisovatel Jaroslav Rudiš a výtvarník a hudebník Jaromír 99), která navazuje na úspěšná audiovizuální zpracování Kafkových románů *Zámek* a *Amerika* novým projektem *Der Proces*. V neděli **22. 10.** se koná Den otevřených dveří v olomoucké židovské obci. Program nalznete na adrese www.muo.cz/dzko.

ITAMAR BOROCHOV V JAZZ DOCKU

■ Den před vystoupením na festivalu v Olomouci, tedy **8. října** od 20 hodin, se v pražském klubu Jazz Dock koná koncert izraelského trumpetisty Itamara Borochova. Se svými kolegy (pianistou R. Clearfieldem, basistou L. Fattorinim a bubeníkem Amirem Bar Akivou) uvede nové album kvartetu nazvané *Arba*. Více na www.jazzdock.cz.

BENEFIČNÍ KONCERT

■ Komplexní domácí péče Ezra vás srdečně zve na benefiční koncert, který se koná **12. října** v 18 hodin v Jeruzalémské synagoze v Praze 1.

Účinkují: Václav Peter, varhany; Peter Gyori, kytara; Robert Fischmann, flétna; Annamária d'Almeida, zpěv, a pěvecký sbor Lauderových škol pod vedením Heleny Ester Divecké.

Vstupné je dobrovolné a výtěžek podpoří péči o klienty přeživší holokaustu. Koncert se koná pod záštitou Židovské obce v Praze.

KONCERT V PLZNI

■ Ve Velké synagoze v Plzni se **19. října** od 19 hodin koná koncert skupiny Mi martef. Kapela hraje zejména klezmerové písně, které vznikaly v oblasti východní Evropy, ale i melodie inspirované sefardskou hudbou a písněmi z jidiš muzikálů ze začátku minulého století. Mi martef se snaží svým repertoárem postihnout barvitost židovské hudby od Birobidžanu, přes Belz a Jeruzalém, až po španělské Toledo. Další program plzeňské obce viz www.zoplzen.cz.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ **Nový školní rok a AI:** Nedílnou součástí tzv. přípravného týdne učitelů je školní výjezd pedagogů mimo Prahu. Společně tři dny zde tráví debatou o dalším směřování školy, plánováním konkrétních projektů, schůzkami předmětových komisí a v neposlední řadě i seznamováním napříč jednotlivými stupni školy a navazováním spolupráce. Pravidelně si škola stanovuje cíl, na který se chce v následujícím roce zaměřit. Před lety to bylo tandemové učení pedagogů a vzájemné hospitace v hodinách jako nástroj dalšího učení; loni jsme si ve škole dali za cíl prohlubovat zpětnou vazbu a sebehodnocení žáků a studentů. V letošním školním roce čeká pedagogy LŠ výzva – poznávání neznámé oblasti. Společným tématem je: Jak zapojit AI do výuky/vzdělávání.

Na výjezdu učitelé práci s umělou inteligencí věnovali jeden dopolední blok – sdíleli zkušenosti a stanovili si základní pravidla pro práci s AI, která dále s využitím externích zdrojů zpřesňují. A když nevědí, ptají se AI. Ze zkušeností je zřejmé, že výsledky práce s umělou inteligencí pro účely vzdělávání žáků jsou někdy žalostné, někdy ohromující. Ale je zřejmé, že na toto nové obrovské téma musí škola reagovat, což se děje na mnoha rovinách.

■ **Školní poradenské pracoviště:** Již v minulém školním roce se na LŠ ustanovil tým poradenského pracoviště, jež sestává ze speciálních pedagožek, sociální pedagožky a psycholožky, které se pravidelně scházejí a koordinují svou činnost. Cílem poradenského pracoviště je podpořit žáky i pedagogy a rodiče, šířit mezi nimi osvětu v oblasti speciální pedagogiky i psychologie.

Hlavní pracovní náplní členů týmu je individuální práce s žáky a studenty jak v oblasti náprav specifických poruch učení, tak v oblasti psychologické pomoci, dlouhodobě i krizově. Speciální pedagožky vedou předškolní přípravu žáků posledního ročníku mateřské školy. S poradenským pracovištěm také úzce spolupracují učitelé, a zvláště asistenti pedagoga, pro něž byla zřízena supervizní skupina, v níž nejen sdílejí své zkušenosti, ale hledají nová řešení a postupy, které by předcházely možným komplikacím.

V tomto školním roce chtějí kolegyně pokračovat ve svých aktivitách. Na podzim k nim přibude další speciální pedagožka. V plánu jsou supervizní setkání s učiteli i pedagogickými asistenty. Poradenské centrum chce také zřídit podpůrnou skupinu pro studenty, kteří mají potíže s vystupováním před kolektivem. Devátáci by měli absolvovat program „Jak se umíš učit“ a šestáci a primáři základy „time managementu“.

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

STOLPERSTEINE

■ V říjnu, ve dnech **16. a 17. 10.**, budou v Praze položeny desítky nových Kamenů zmizelých, a to na Vinohradech, ve Vršovicích, v Dejvicích, Holešovicích, na Pankráci, v Podolí, na Starém a Novém Městě a také na Malé Straně. Dne **17. října** v 8.00 ráno budou například na adrese Hellichova 16 položeny dlažební kostky připomínající, že v domě před deportací žili divadelník Gustav Schorsch (1918–1945) a jeho blízcí a básník František Schulmann (Jiří Daniel) (1916–1945).

Případné dotazy k pokládání kamenů zašlete na info@stolpersteinecz.cz nebo volejte Herminu Neuner na tel. 605 912 989. Již položené Kameny zmizelých naleznete na www.stolpersteinecz.cz. *fb*

ALBUM GILGUL

■ Trio kytaristy Davida Dorůžky, flétnisty a zpěváka Roberta Fischmanna a hráče na bicí nástroje a perkuse Martina Nováka vydalo album *Gilgul* (hebrejský výraz pro kolooběh či cyklus) s hudbou na pomezí world music a jazzu, které těží z bohatého odkazu židovských hudebních tradic. Trio vzniklo na sklonku roku 2020, všichni tři hudebníci se ovšem židovské hudbě věnovali již dříve, mj. ve spolupráci s izraelským hudebníkem Yairem Dalalem nebo s americkým multiinstrumentalistou Alanem Bernem.

Nové seskupení vyniká originálním pojetím a zvukem, opírajícím se jak o nezvyklou instrumentaci, tak o fakt, že i s tradičněji znějícím materiálem hráči pracují volně. Liturgické chasidské nápěvy z východní Evropy se setkávají s melodiemi ze středověkého Španělska a aškenázské písně v jazyce jidiš můžeme slyšet bok po boku s inspiracemi newyorskou hudební scénou. Trio v několika skladbách doplňují saxofonisté Marcel Bárta a Luboš Soukup a trombonista Štěpán Janoušek.

ULPAN PRAHA

■ Chceme upozornit, že kurzy hebrejštiny zimního semestru v pražském Ulpenu se rychle plní a některé začínají už počátkem října (2. 10.). Kompletní nabídku kurzů (všech úrovní znalostí jazyka, prezenční i online) a přihlášky naleznete na www.ulpan.cz.

SKUPINA OSOBNÍHO ROZVOJE

■ Na podzim otevíráme skupinu osobního rozvoje pro zájemce z řad širší židovské veřejnosti. Jedná se o uzavřenou skupinu maximálně 12 klientů. Skupina bude probíhat dva roky. Je vhodná zejména pro klienty, kteří chtějí více porozumět sobě samým, svým problémům a své identitě. Skupinu povedou terapeutky Hana Váchová a Petra Narwa. Koná se vždy v pondělí 16.00–17.30 v prostorách v centru Prahy.

Zájemci se mohou hlásit na e-mail: skupina-osobniho-rozvoje@seznam.cz, společně domluvíme termín vstupního rozhovoru.

hv, pn

KRAV MAGA

■ Česká Krav Maga Asociace je organizace s více než desetiletou praxí v oblasti osobní bezpečnosti a primární prevence. V rámci České republiky nabízí kurzy a semináře pro širokou veřejnost, ozbrojené složky, státní a soukromý sektor. Mimo těchto aktivit také realizuje řadu charitativních a osvětových projektů, které se věnují zvyšování úrovně bezpečnosti u nejhroženějších skupin obyvatel, tedy zejména u dětí, žen a seniorů (např. projekt Bezpečí pro seniory, Nenechte si ubližovat a Akademie Bezpečí).

V ČR funguje přes šedesát oficiálních míst, kde se krav maga trénuje. Mimo pravidelných kurzů se po celé republice pořádají pravidelné semináře a to jak pro tuzemské bezpečnostní sbory, tak pro širokou veřejnost.

Jak známo, krav maga je sebeobranný systém snadný na naučení, stavěný na přirozených a intuitivních reakcích. Vychází z reálných situací, díky čemuž skutečně funguje nejen v tělocvičně, ale i v reálném životě. Akce je vhodná pro všechny od 15 let (máte-li zájem o kurz sebeobrany pro děti, navštivte www.kravjunior.cz). Předchozí zkušenosti s bojovými sporty ani jiné fyzické předpoklady nejsou potřeba.

Dne **13. října** se od 17.30 koná v Praze v sídle KM na Pankráci workshop na úvod k výuce tohoto sportu. Veškeré informace a přihlášky naleznete na www.krav-maga.cz nebo pište na info@krav-maga.cz. *km*

PŘEDPLATNÉ Rch 2024

■ Vzhledem ke stále vyšším cenám služeb a energií jsme bohužel nuceni zvýšit cenu našeho měsíčníku. Od ledna 2024 bude stát jedné číslo 50 Kč.

Výhodně lze ale časopis koupit v rámci předplatného: roční abonmá v ČR stojí 600 Kč (přes www.send.cz); do Evropy 1000 Kč (40 eur); do zámoří 1300 Kč (55 USD); *Rch* v elektronické podobě 500 Kč.

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Srdečně blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **október** slávia sviatok svojich narodenín: pani Marianna Belanová, nar. 16.10. – 78 rokov; pani Ingrid Turčanová, nar. 16.10. – 60 rokov; pán Tomáš Grünfeld, nar. 15.10. – 74 rokov; pani Alena Redlingerová, nar. 17.10. – 77 rokov, a pani Nikola Pastierovičová, nar. 9.10. – 49 rokov. Všetkým úprimne prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BRATISLAVA

V mesiaci **október** oslávia narodeniny: pani MUDr. Yvonna Farská – 93 rokov; pani MUDr. Heda Forbátová – 73 rokov; pán Ing. Jaroslav Franek – 77 rokov; pani Elena Krajčovičová – 75 rokov; pán Jozef Nasch – 70 rokov; pani Ula Pastirčáková – 73 rokov; pani Viera Rybárová – 70 rokov; pán Prof. Ing. Juraj Stern – 83 rokov; pani Alena Strapková – 80 rokov, a pani Eva Škamlová – 75 rokov. Oslávencom prajeme pevné zdravie a pohodu do ďalších rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BRNO

V **říjnu** oslaví své narodeniny: pan Vít Bartoš, nar. 21.10. – 60 let; Alois Doležal, nar. 23.10. – 14 let; pani Genovéva Dostálková, nar. 29.10. – 73 let; pani Anežka Hanáková, nar. 31.10. – 23 let; Nica Harel, nar. 22.10. – 12 let; pani Kateřina Králová, nar. 4.10. – 47 let; pani Sandra Látalová, nar. 3.10. – 37 let; pan Radek Maník, nar. 14.10. – 56 let; pani Miriam Navrátilová, nar. 15.10. – 53 let; pan Michael Pelíšek, nar. 9.10. – 43 let; pani Marie Sudová, nar. 9.10. – 84 let, a Patrik Urban, nar. 17.10. – 8 let. Všem oslavencům přejeme pevné zdraví a pohodu do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO DĚČÍN

V **říjnu** oslaví jubileum: pani Petra Čepková – 51 let; pani Eva Erbenová – 93 let; pan Ing. František Fendrych – 71 let; pan Jaroslav Achab Haidler – 65 let; pan Vladimír Poskočil ml. – 59 let; pani Martina Turková (Sládková) – 44 let; pan Ing. Jiří Vejvoda – 73 let, a pani Tereza Vejvodová – 35 let. Přejeme jim vše dobré. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KARLOVY VARY

V **říjnu** oslaví narodeniny pan Jiří Rubín, nar. 23.10. – 49 let. Přejeme mu hodně zdraví, štěstí a osobní pohody.

Ad mea veesrim šana!

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽNO KOŠICE**

V mesiaci **október** oslávia narodeniny: pani Katarína Barkániová – 70 rokov; pán Ing. Eugen Blau – 83 rokov; pán JUDr. Pavol Sitar – 77 rokov; pán Alexander Malý – 71 rokov; pani MUDr. Katarína Šalomonová – 70 rokov; pán Ing. Ernest Salzer – 53 rokov; pán Tibor Šimonovič – 71 rokov, a pán Tomáš Stark – 76 rokov. Prajeme im všetko najlepšie.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO LIBEREC

V **říjnu** oslaví narodeniny slečna Ester Yael Adamová, nar. 5.10. – 25 let. Přejeme jí vše nejlepší do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO OLOMOUČ

V **říjnu** oslaví narodeniny tito naši členové: pan Pavel Buxbaum, nar. 4.10. – 68 let; pani Alžběta Dostálová, nar. 11.10. – 87 let, a pani Helga Směkalová, nar. 28.10. – 93 let. Všem přejeme pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO OSTRAVA

V **říjnu** oslaví narodeniny naše členky: pani Dana Jeřábková, nar. 2.10. – 84 let; pani Olga Komárková, nar. 16.10. – 60 let, a pani Bc. Anastázie Osičková, nar. 20.10. – 77 let. Přejeme jim pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO PLZEŇ

V **říjnu** oslaví narodeniny: pan Mgr. Michal Foršt – 60 let; Jeremiáš Klaus – 5 let; pan Ing. Miroslav Lederer – 76 let; pan MUDr. Vilém Lederer – 81 let,

a pan Jan Stadler – 85 let. Všem oslavencům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní pohody. *Ad mea veesrim šana!*

ŽO PRAHA

V **říjnu** oslavují narodeniny: pani Helena Dvořáková, nar. 15.10. – 89 let; pan Martin Janeček, nar. 27.10. – 81 let; pani Natela Jinjikhshvili, nar. 2.10. – 83 let; pan Evžen Jokl, nar. 22.10. – 91 let; pani Hana Růžičková, nar. 8.10. – 87 let; pani Judita Timplová, nar. 8.10. – 96 let; pani Judis Urbanová, nar. 2.10. – 83 let; pani Marina Varšavská, nar. 3.10. – 82 let; pan René Walla, nar. 14.10. – 86 let, a pan Rolf Wiener, nar. 1.10. – 89 let. Všem přejeme pevné zdraví do dalších let. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

S lítostí oznamujeme, že dne 4. září zemřel ve věku nedožitých 76 let pan Eduard Herškovič. Se zesnulým jsme se rozloučili 6. září v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze.

Zichrono livracha!

S účastí oznamujeme, že dne 8. září zemřela ve věku 84 let pani Ema Berzonová. Se zesnulou jsme se rozloučili 11. září v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze.

Zichrona livracha!

S lítostí oznamujeme, že dne 11. září zemřela ve věku 76 let pani Yvonne Přenosilová. Se zesnulou jsme se rozloučili 14. září v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze.

Zichrona livracha!

Hakamat matzeva

U příležitosti prvního jarcajtu pana Petra Meša, z"l, se 14. září konalo odhalení náhrobku na Novém židovském hřbitově v Praze. *Rabinát ŽOP a Chevra kadiša ČR*

ŽNO TRENČÍN

V mesiaci **október** oslávia narodeniny: pán Jozef Vojdan – 83 rokov, a pán Martin Poriez – 74 rokov. Prajeme im veľa zdravia a spokojnosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO ÚSTÍ NAD LABEM

V **říjnu** oslaví narodeniny pani Eva Kotřbová, pani Dana Šaferová a pani Mgr. Yvone Šaferová. Jmenovaným přejeme do dalších let pevné zdraví a pohodu.

Ad mea veesrim šana!

VILNIUS 700

Hlavní město Litvy Vilnius letos slaví 700. výročí založení. Jeho vznik se počítá od první zmínky v listinách a dopisech, tedy od roku 1323. Město si výročí připomíná po celý rok festivaly, výstavami, přednáškami a dalšími akcemi. Organizátoři zdůrazňují, že do oslav zapojují i židovské obyvatele a židovská témata. Od počátku 19. století byl Vilnius jedním z nejvýznamnějších židovských center na světě, známým jako Jeruzalém severu. Zhruba polovina zdejších obyvatel byla židovského původu, město bylo židovskou kulturní velmocí, studnicí jidiš a hebrejské literatury se stovkami synagog.

V září si Vilnius připomněl jiné výročí, ale tragické: uplynulo 80 let od konečné likvidace vilniuského ghetta. Byla připomenuta pochodem na památku obětí, jehož se zúčastnila i litevská premiérka Ingrida Šimonytiová. Vedl z bývalého ghetta do Paneriai, lesního místa dříve známého jako Ponary, kde nacisté a jejich místní kolaboranti během tří let holokaustu zavraždili 70 000 Židů. Celkem bylo během šoa zavražděno 90 procent židovských obyvatel země, na 190 tisíc lidí.

JERICHO NA SEZNAMU UNESCO

Výbor OSN pro světové dědictví zapsal starověký sídelní pahorek zvaný Sultánův na Západním břehu Jordánu na seznam „světového dědictví v Palestině“. Jericho je jedním z nejstarších nepřetržitě osídlených měst na světě, v knize Jozue je zmiňováno jako první město, které Izraelité v Kanaánu po čtyřicetiletém putování pouští dobyli. Nachází se v něm synagoga z 1. století před naším letopočtem.

Izraelské ministerstvo zahraničí se proti označení památky za „palestinskou“ ohradilo, neboť ignoruje fakt izraelské existence i židovskou historii města. Naproti tomu prezident Palestinské samosprávy Abbás prohlásil, že zapsání „svědčí o autenticitě a historii palestinského lidu. Stát Palestina je odhodlán zachovat toto jedinečné místo ve prospěch lidstva.“

Izrael vystoupil z UNESCO roku 2019. Tehdejší velvyslanec při OSN Danon uvedl, že „UNESCO je orgán, který stále přepisuje dějiny, mj. tím, že vymazává židovské pouto s Jeruzalémem“.

ZELENSKYJ A NETANJAHU

Ukrajinský prezident Volodymyr Zelenskyj se v září v rámci zasedání Valného shromáždění OSN v New Yorku setkal s premiérem Benjaminem Netanjahuem.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Jeruzalémská synagoga, detail výzdoby.
Foto Jiří Juráček.

Ten slíbil, že Izrael bude pokračovat v humanitární pomoci, kterou brání se zemi poskytuje od začátku ruské agrese.

Netanjahu zaujal opatrnější přístup k ruské invazi v obavě, aby si nerozhněval Moskvu, která má vojáky v Sýrii. Izrael nicméně jasně odsoudil ruský útok na Ukrajinu i silící vojenské spojení Moskvy s Íránem. Židovský stát poskytl Ukrajině humanitární pomoc a zavázal se, že jí dodá civilní systém včasného varování před přilétajícími raketami (ten zatím nebyl dodán); Izrael také poskytuje důležitou pomoc při ochraně ukrajinských jaderných elektráren. Ukrajina však zatím marně žádá izraelské obranné protiraketové systémy.

PREZIDENTSKÁ KANDIDÁTKA

Mexiko čekají příští rok volby a v průzkumech zatím vedou Claudia Sheinbaumová, bývalá starostka Mexico City, významná vědkyně a politička, a Xóchitl Gálvezová, senátorka zastupující středopravý opoziční blok.

Pokud by zvítězila jednašedesátiletá Sheinbaumová, stala by se první ženou v čele mexického státu a současně první židovskou prezidentkou země. Kandiduje za levicovou vládní stranu Morena, kterou vedl odstupující prezident země Andrés Manuel López Obrador.

ZPRÁVA O RABI HOMOLKOVI

V září vyšla závěrečná zpráva o vyšetřování předního německého reformního rabína Waltera Homolky a jeho partnera poté, co se loni objevila obvinění ze zneužívání moci a sexuálního obtěžování v liberálním rabínském semináři Abraham Geiger Kolleg na Univerzitě v Postupimi.

Zpráva významné právní firmy a dochází k závěru, že rabín Walter Homolka „byl zodpovědný za údajná pochybení, ačkoli to sám popírá“, a že jsou nutné radikální „strukturální změny, aby se v budoucnu pochybením zabránilo“. Podle závěrů vyšetřovatelů nestačí, že Homolka dočasně opustil některé funkce, pokud tyto funkce nyní zastávají osoby, které jsou mu zavázány nebo na něm jsou závislé.

W. Homolka svou vinu stále popírá a tvrdí, že je proti němu vedena „kampaní“. Vyšetřování probíhá i v dalších institucích liberálního judaismu, které měly na Homolku vazby.

HISTORIE TÓR

Memorial Scrolls Trust v Londýně, jenž pečuje o svitky Tór ze zaniklých českých a moravských židovských obcí, které byly v roce 1964 prodány do Londýna, vydal novou publikaci. Jmenuje se *1564 Scrolls A Legacy of Jewish Life in Bohemia and Moravia* a současně s nástinem dějin českých a moravských Židů vypráví příběh těchto Tór. O jejich původu, jejich záchraně v době nacismu, ohrožení v době komunismu a přesunu do Londýna. Zpravuje také o jejich restaurování a o cestě do židovských komunit po celém světě, kde nacházejí nový domov a uplatnění. Více na www.memorialscrollstrust.org. (am)

רוש חודש ירחון חדש
ROŠ CHODEŠ

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodeš*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 3.10. 2023.

Cena 30 Kč (1,20 €)